

FORUM

FİKİR MEYDANIDIR

ONBES GÜNLÜK TARAFSIZ SİYASET İKTİSAT KÜLTÜR DERGİSİ

15 Ekim 1956 Cilt : 6

Sayı: 62

60 Kuruş P. K. 131, Ankara

İÇİNDEKİLER

MUHALEFET BUHRANI	1	Deblokaç Dövizini	İffet Aslan	12
ONBEŞ GÜNÜN NOTLARI :		FORUM'UN İKTİSADİ MÜŞ'İRLERİ		14
Devlet İdaresinde İggüdü ve İhtisas; Kalkınma, Savunma ve Sıkıntılar; Kendi Gücümüzle Kalkınma; Açılış Törenleri ve Tek Taraflı Siyasi Propaganda; Sendikaların Teftişi; Bretton Woods İ-kizleri ve IFC;	3-6	Son İktisadi Gelişmeler		15
Bir Seyahatin Akisleri	Ş. M. 6	OKURLARIN FORUMU :		
İNCELEMELER :		Neye Dayanacağız? (T. Ağaoglu); "Öğrenci Ali" ve Diğerleri (Hakkı Şahap); Liselerde Osmanlıca (M. Vasif Ersoy); M. Korunma Kanunu Faydalı mı? (O. Şahin)		15-18
Bilim ve Günümüzün Meseleleri		KÜLTÜR VE SANAT:		
Prof. Morris Ginsberg	7	Söylenemiyen Sebepler	Muvaffak Şeref	19
Siyasi Düşünüş Tarihimize Montesquieu		Mimari: Neutra Ankara'da	Dr. Şevki Vanlı	21
Cavit Orhan Tütengil	9	Tiyatro: Finten	Perihan Çambel	21
		Onbeş Günün Yayınları	S. N. Özerdim	22

MUHALEFET BUHRANI

Muhalefet partileri arasında işbirliği konusunda, Hürriyet Partisinin muhtırasına C. Halk Partisinin beklenmeyen bir tarzda verdiği cevapla, yeni bir durumun meydana çıktığı aşikârdır. Bunu, basının büyük bir kısmının «işbirliğinin suya düşmesi» şeklinde yorumlayışı bir miktar mübalâğalı sayılsa bile bu yorum esas itibariyle doğrudur. C. H. P. nin cevabının, Hürriyet Partisi tarafından ve umumiyetle basın tarafından tenkit edilmişinde şaşılacak bir cihet yoktur. Cevabın arkasından, bazı sorumlu C. H. P. liderlerinin verdiği demeçler, işbirliği fikrinin reddedilmediği, bu cevabın yanlış anlaşılması gerektiği yolundaki mükerrer tavihler ve açıklamalar, hiçbir şeyi değiştirmemektedir.

C. H. P. gerek cevabında, gerekse daha sonraki açıklamalarında, işbirliğine taraftar bulunduğunu, görüşmelere devam edilmesi gerektiğini teyid ediyor. Buna rağmen son cevabı ile C. H. P. nin almış olduğu tavır, işbirliğine yol açmayan bir hareket olarak tefsir etmenin sebebi ne olabilir? Kanaatimizce bu sebep şudur: C. H. P. işbirliği fikrinde kendisinin müsavî şartlarla bir ortak sayılması tekelifini kabul etmemektedir. Nitekim bu partinin fikirlerini aksettiren gazete ve dergilerde, C. H. P. nin seçim şansının diğerlerinden yüksek oluşu, memleketin C. H. P. ve D. P. diye ikiye ayrıldığı, işbirliği fikrinde C. H. P. nin daima fedakârlık talep edilegelen bir kodaman olduğu gibi fikirler tekrar edilegelmiştir. Bu sebeple

C. H. P. işbirliği derken, diğer partileri kendine müsavî ortaklar olarak değil, fakat peyk ve yardımcı teşekküller olarak tahayyül ettiğini ifade etmektedir. Nitekim Hürriyet Partisinin müsavat fikrini tahakkuk ettirecek ve muhalefetin şu veya bu partinin hakimiyetini değil, yeni ve müstakil bir millî, siyasi hareketi temsil ettiğini ifade eden, müşahhas tekliflerinin kabul edilmeyişi, bunu teyit etmektedir. Başka bir deyimle C. H. P. si, bu müşterek cephe de kendi hakimiyetini garanti etmek, ve Hürriyet Partisinin tekliflerinde tarafsız olması, partizan olmaması gerektiği belirtilen bazı organların kendi nüfuzundan uzaklaşmamasını temin etmek niyetinde olduğunu göstermektedir. Binaenaleyh, malûm ce-

vaptan sonra da, işbirliği sözünün C. H. P. tarafından tekrar edilmesindeki mânayı anlayabilmek için, yukarıki unsurların hatırdâ tutulması lâzımdır.

Hürriyet Partisinin muhtırasındaki, müsavat esası üzerine işbirliği fikri- ni, bazı C. H. P. lilerin iddia ettikleri gibi, ilerde halledilecek, yahut tefer- ruata taallük eden bir nokta olarak yorumlamak doğru değildir. Rejim meselelerindeki mutabakat, işbirliği fikrinin tahakkuku için zaruri ise de kâfi değildir. Müsavat prensibi, hem işbirliğine bilfiil başlayabilmek, hem de bu sayede seçimlerde bir netice a- labilmek için, temel şarttır; hattâ mesele 1958 seçimlerinde, bugünkü rejim buhranını yaratan iktidar par- tisini yenebilmektedir. Bunu yenebil- mek için de, bütün muhalefetin tek bir cephe teşkil etmesi şarttır. Bütün memleketler biliyor ki, partiler ara- sında rey sayısı bakımından farklar vardır. Fakat bütün bu farklar, 1958 seçimlerinde, iktidar partisini mev- cut seçim sistemi içinde, yenebilme- yi yüzde yüz garantilemiyorsa, mu- halefet partileri arasındaki bu nisbi kuvvet farklarının, fiili bir kıy- meti yok demektir. Seçimi tek başına kazanma şansı şüpheli, hiç ol- mazsa yüzde yüz emin olmayan bir «kodaman partiyle», marjinal sayıla- bilecek, teşkilâtı zayıf diğer bir par- ti arasında bu bakımdan mühim bir fark yoktur. 1954 seçimlerinde 3,5 milyonluk rey aldığı halde 30 millet- vekili zor çıkararak C. H. P. nin, mar- jinal partilere ne derece muhtaç ol- duğunu anlatmak için, fazla dil dök- miye lüzum yoktur. Binaenaleyh 30 milletvekili yerine, 150 - 200 ü garan- ti etmiş olma, menfaatini bilen, ras- yonel bir pazarlığa delâlet etmekte- dir. Bu pazarlıkta diğer ortakların da - hiç yoktan bile olsa - bir o kadar pa- ya sahip olmaları, akıllı bir pazarlık ve mübadelenin tabii unsurları sayıl- malıdır. Ortaklarıyla müsavi olarak kazanacağından korkan bir partinin, önümüzdeki seçimlerde, 1954 denberi cereyan eden hadiseler yüzünden, da- ha iyi bir netice alacağı ümidine iyi- den iyiye kapılması için çok mühim bazı sebeplerin bulunması lâzımdır.

Bütün emareler gösteriyor ki C. H. P. bu ümide iyiden iyiye kapılmıştır. Bu ümide kapılmayı haklı gösteren sebepler var mıdır? C. H. P. 1958 de-

ki şansını, iktidar partisinin şimdiye kadarki tutumunda ve bunun halkta uyandırdığı hoşnutsuzlukla görmek- tedir. Gerek iktisadî sahada artan sıkıntıların, gerekse devlet idaresin- deki suistimallerin, kanuna ve hukuka aykırı hareketlerin, halkta uyandıra- cağı reaksiyonların kendi hesabına birer kazanç olacağını düşünmekte- dir. Nitekim bir zamanlar sokakta serbest dolaşmaktan çekinen yaşlı li- derlerinin, bugün halkın tezahüratı- na mazhar olması, son kanunların gü- lünc tatbikatı neticesinde, halkın bü- yük bir kısmının, bu parti genel sek- reterine yer yer yapılan muameleler- den üzüntü duyması, uzun müddet sevgi ve sempatiden mahrum yaşa- mış olan C. H. P. mensuplarını tesir altında bırakmış olabilir.

Fakat bütün bunlardan, 1958 se- çimlerinin çantada keklik gibi emin olduğu hülyasına kapılmak için, bir hayli iyimser, hattâ çok saf ve tecrü- besiz bir politikacı olmak lâzımdır. Olan nedir? İktidar partisi iktisadî sahada büyük hatâlar yapmış ve yap- makta devam ediyor. Bu halkın he- men muhalefete ve muhalefet i- çinde C. H. P. ye çevrilmesi için kâ- fi bir sebep midir? Bugün iktisadî sıkıntı vardır ve durum kötüdür; bel- ki kötüleşmekte devam edecektir. Fa- kat bugünkü kötü durum 1953 e nis- petle kötüdür; 1950 ye, hele 1946 ya nisbetle daha iyidir. Bütün ha- talara ve acemiliklere rağmen, ikti- sadî düzen kör topal işlemekte devam ediyor. Türk ekonomisinin, tabii kay- nakları ve bünyesi, iktisadî durumun, felâketli bir duraklamaya veya bata- ğa saplanmaya mürcer olmasına im- kân vermiyecektir. Bu memlekette, iktidardan herkesin yüz çevirerek, gözü kapalı bir şekilde, kendini diğer bir partinin - hele bilinen eski bir par- tinin - kollarına atabilmesi halini bek-lemek çok abes bir hareket olur.

Politik sahada, iktidar tam bir fa- şizme ve terör rejimine sürüklenmedik- çe, seçmen kütlelerinin toptan karşı par- tiyi arzulamasına mantıken imkân yok- tur. Binaenaleyh, iktidar partisinin prestij kaybetmesinden doğacak avantaj- lara bel bağlayarak ümide kapılmak çok tehlikeli bir hayal peşinde koş- mak olur. Şunu unutmamak lâzımdır ki, 1958 seçimi az mesafeli bir seçim olacaktı. İktidarın elinde mühim kozlar var- dır. Seçimin kazanılmasında, meseleler ve davalar, beyaz ve siyah şeklinde bir- birden keşin hatlarla ayrılmış mahf-

vette olmayacak; bilâkis ince nüanslar, sezilmesi kolay olmayan cüz'î farklılık- lar mühim rol oynayacaktır. Bu sebep- le iktidarın, iktisadî bir felâket içinde boğulacağını veya dayanılmaz bir terör rejiminin, tefessüh etmiş bir idarenin hal- kı yüzde yüz kendinden soğutacağını beklememek lâzımdır.

Önümüzdeki seçimlerde kazanma şansı olan parti, memlekette beş altı yıl- dır yeni yeni meydana gelen meseleler, bu devrenin olaylarının sebep olduğu güçlükler üzerinde, ciddi bir şekilde dur- muş, derinliğine düşünmüş, içtimai ve fikri bir hareket olacaktır. Seçimi ka- zandıktan sonra iktisadî meseleleri mü- tehassıslara inceletip, plân yaptıracağı- nı söyleyerek iktisadî politikasını özet- leyen, salmayı ilga edip köylüye faizsiz kredi dağıtmayı tasarlayan başbakan namzedi mevkiindeki liderlerle, C. H. P. nin bu vafsa hiç mi hiç sahip olmadığı gün gibi aşıkârdır. *Ulus* seviyesindeki bir günlük gazete ile, fikri ve manevî sahada memleketin muhtaç olduğu ön- derliği başaramayan bir partinin, tek başına 1958 de hâkim duruma geçeceği- ni tasavvur etmek, insanı hiç de iyimser-liğe sevketmemektedir. Siyasî partile- rin, günlük polemik ve meydan nutku dışında, ciddi tenkidlerde bulunmasına, iktisadî, siyasî, fikri ve hattâ diplomasi- ye taallük eden kanunlarda özlü fikirler ileri sürmesine imkân veren bütün mü- zakereleri sırasında, C. H. P. nin,, bas- ma-kalıp ve toplama bir kaç fikir ileri sürmekle yetinmesi, bu parti kadrosu- nun, devlet idaresi bakımından yeterli- ği hususunda ciddi şüpheler uyandıran bir vesile olmuştur. Bütün bu hususlar göz önünde dururken, «teşkilâtle teması olan bazı partili liderlerin» önümüzdeki seçimlerde C. H. P. nin şansının çok art- tığını neye dayandırdıklarını anlamak hakikaten zordur.

İşbirliğini ortaya atarken, memleke- tin partilerden beklediği şey şöylece ö- zetlenebilir: «Elinizdeki insan kadrosu ve maddî kaynaklar çok mahduttur ve kusurludur. Hiçbir parti, tek başına bu- günkü iktidardan boşalacak sorumluluk sahasında, başarı gösterecek vasıfta de- ğildir. Kafalarınızı, fikirlerinizi eliniz- deki bütün vasıtaları birleştiriniz. Ma- zinin hataları üzerine eğiliniz. Kolay ve aldatıcı yollara atılıp, ızdırapları tek- rarlamamak için birbirinizi ikaz ediniz, kontrol ediniz. Memleketin âcil tedbir a- lınmasını istediği konuları, derhal ele a- lınız.» Memleket halkının ve sağ duyu- nun bu çağırısına karşı, tecrübeli olduğu, ciddi ve sorumluluğunu bilen devlet a- damları bulunduğu söylenen C.H.P., ken- dinden beklenen cevabı verememiştir. İktidar partisi karşısına, memlekette el'an işbirar duyulan eski muhalefet partisi olarak değil, fakat yeni ve müs- takil bir millî hareket halinde çıkılması gerektiği hâlde bunu C. H. P. liler kav- rıyamamışlardır. Ancak böyle bir hare- ketin, mevcut iktidarı yıldırabileceği ve yenme şansına sahip olabileceği, tecrü- belî, vatansever olduğu, benell olmadığı

söylenen C. H. P. tarafından idrak edilememiştir. Buna hakikaten esef etmemiye imkân yoktur. İktidarın işbirliğini, «C. H. P. yi ve ihtiras dolu yaşlı liderini başka bir şekilde iş başına getirme teşebbüsü olarak tasvir ve diğer partileri buna yardım etmekle itham etme propagandasını önlemek imkânları ortadan kaldırılamamıştır. Bu suretle C. H. P. memleketi çok güç bir seçme karşısında bırakmak istiyor» intibamı vermektedir. Bu seçme, «ikisi de kusurlu olan iki rakip parti arasında olmalıdır» gibi bir manaya geliyor. Bu seçme, bu yüzden bir çok tereddütlere sebep olacağından memleket için tehlikeli sürprizleri ihtiva ediyor.

Halbuki C. H. P. nin işi sürprizli ihtimallere ve kararsız bir duruma bağlı bırakmaya, millî menfaatlerimiz bakımından hakkı yoktur. C. H. P. de beliren bir görüşe göre, «eğer işbirliği şartsa, Hürriyetçilerle değil, C. M. P. lilerle anlaşmalı» tarzındaki düşüncelerini anlayabilmek de kolay değildir. C. H. P. bu tarz bir düşünceye meylederken, herseyden evvel işbirliğinden ne beklediğini iyice idrak etmelidir. Hürriyet Partisinin teşkilâtının henüz başlangıç safhasında oluşu, diğer taraftan teşkilât bakımından C. M. tağın seçiminde güttüğü bazı mülâhaza-

P. nin daha gelişmiş halde bulunuşu neyi ifade eder? Herkes biliyor ki birçok yerlerde C. M. P. birer levhadan ibarettir. C. M. P. nin memleket ölçüsünde, emniyet ve ciddiyet telkin eden bir vasfı ve prestiji yoktur. Halbuki Hürriyetçilerin durumu hiç de öyle değildir. C. H. P. gibi idealist, ileri fikirli, ciddi bir teşekkül olduğunu iddia eden bir partinin, manevî istikrar ve tesanüt bakımından, işbirliği edeceği namzetler arasında bu noktadan tereddüde düşmesi anlaşılır şey değildir. Hürriyet Partisi, 1950 de Demokrat Parti idealizmini temsil eden genç, ileri fikirli, vatanperver ve inkılâpçı bir siyasi zümre olarak gelişme safhasındadır. Kısa zamanda, amme efkârı ve basın âleminde kazandığı itibarın sebebi, bilgili, idealist ve ciddi devlet adamlığı vasıflarını tecessüm ettirmede gösterdiği başarıdır. Bunlar sayesinde, muhalefet cephesi, iktidar partisini boşaltma, kararsızları ve C. H. P. nin eski muarızlarını kendine celbetme imkânını bulabilecektir. C. H. P. nin gerek kendi gücünü tartma ve siyasi mücadele taktiğini tesbit bahsinde, gerekse müstakbel işbirliğinde birlikte çalışacağı or-

ları, siyasi basiretin bir misali olarak kabul etmek mümkün değildir.

Netice olarak şunu söyleyebiliriz ki, C.H.P, nin, bu konuda attığı geri adıma rağmen, halk efkârında bu fikir ölmemiştir. Bilâkis Hürriyet Partisinin muh-tırası ve buna verilen cevap sayesinde durum bir hayli aydınlanmıştır. Küçük hesaplar ve mülâhazaların getireceği menfaatları, millî meseleler ve davalarla mukayese etmek; devlet adamlığı vasıflarıyla, sorumluluklarıyla siyasi faaliyeti ikbal ve menfaat basamağı sayanların zihniyetleri arasındaki uçurumu daha iyi görmek imkânları hasıl olmuştur. Son durumun kısa vadeli bazı tehlike ihtimalleri yaratmış olmasına mukabil, işbirliği fikrinin, siyasi hayatımıza daha temelli bir şekilde yerleştiğine kanlıyız. Çünkü biliyoruz ki, C. H. P. yi bu tarz bir cevap yazmaya sevkeden u-fak hesapların yanlışlığını, hadiseler e-ninde sonunda nasıl olsa gösterecektir. Muhalefet partileri arasında megaloman-yaya kapılmanın cezasını, millî bir yikinti altında topluca mahvolma olduğunu herkes çok geçmeden görecektir, kanaatindeyiz.

Onbeş Günün Notları

Devlet idaresinde iş gücü ve ihtisas

Geçen ay sonunda işletmeye açılan şeker fabrikalarının açılış törenleri, bizler için bir çok yönden ilgi çekici sözlerle ve hadiselerle sahne olmuştur. Erzurum Şeker Fabrikasının açılışında Başbakanın verdiği söylevde, devlet idaresi ve bilhassa iktisadî politikanın yürütülmesi bakımından üzerinde dikkatle durulacak noktalar vardır. Başbakan Erzurumdaki açılış töreninde, şeker ve çimento sanayiindeki genişletme projeleri bahis konusu olunca, «kendisi ile teknik uzmanlar arasında geçen bir tartışmadan bahsetmiştir.

Başbakanın anlattığına göre, Adapazarındaki birinci şeker fabrikasını kurarken, alâkalı daireler - herhalde şeker şirketine mensub uzmanlar olacak - kendisine «aman yapmıyalım» tarzında itirazda bulunmuşlardır. Keza çimento sanayii sahasında genişleme kararı bahis konusu olup Sivas çimento fabrikasında

90 bin tonluk bir kapasite yaratacak olan ek yatırım konuşulurken, gene ilgililer, «Zinhar bu tevsi yapmıyalım; çünkü Sivasın tevsi halinde elde edilecek çimento istihlak edilemez.» demişlerdir. Başbakan izahatına devamla. «Bize bu tevsiin ticarî ve iktisadî icaplarla kabili telif olmadıñı hususunda, kitaptan, akıldan, akılsızlıktan ne kadar delil varsa hepsini getirdiler, önümüze döktüler. Bunları dinledikten sonra, Reisicumhurumuzun emri ile aşağı indik. Kazmayı elim'e aldım ve tevsi işine buradan başlayacaksınız emrini verdim.» demiştir. Başbakan bundan sonra, gerek şeker, gerekse çimento talebinin ne kadar sür'atle genişlemiş olduğuna dikkati çekerek, hadiselerin uzmanların görüşünü değil, kendi görüşünü haklı çıkardığını ifade etmiştir. Bu suretle, devlet idaresinde, içgüdüsüne güvenme yolunu tutmuş olmasındaki sebebi, bu misallerle izah etmiye çalışmıştır.

Sayın Başbakan, yukarki sözleriyle ilmi, kitabı ve uzmanı bir kenara bırakmış olmaktan duyduğu memnuniyeti ifade ederken, bizler gibi ilmin «en hakiki» kılavuz olduğuna inananları derin bir yels ve üzüntü içinde bırakmıştır. Eski zamandanberi, insanlığın elindeki en büyük kudretin ilim olduğu hakikati, bugün mahalle mekteplerinin dışındaki ilk okul öğrencilerinin bile kabul ettiği bir hakikat olduğu halde, bizim amme hayatımızda bu tarz şaşırtıcı sözlerin derin sebeplerini araştırmalıyız.

Kanaatımızca, sayın Başbakanımızı, bu tarz tenakuzlu sözler söylemeye sevkeden başlıca iki sebep vardır. Bir kere, amme idaresi ve iktisadî politikanın yürütülmesinde, «şu sanayi mi, yoksa bu sanayi mi olsun?» yahut, «eğer bu sanayi olacaksa bundan ne kadar olsun?» gibi sorulara daha doğru daha rasyonel cevaplar bulmamıza yarıyan bazı ilim dalları mevcuttur. Bu ilim dalının adı, bundan yarım asırdan fazla bir zamandır bu memlekete «imî serveti milel» adı ile girmiş olan İKTİSAT dır. Bugün iktisat ilminde yatırım önceliği meselesi diye gelişen bir ihtisas dalı, iktisadî konularda, 20 nci asırda aldatıcı kılavuzlar sayılan ilham ve iç güdü gibi unsurları çoktan maziye mal etmiştir. Bugün Pakistan ve Altın Sahili Hükümetleri dahil, medenî milletler camiasını bir hayli geriden takip eden mem-

leketlerde bile, girişilen yatırım faaliyetlerinde, "öncelik" lerin tayini için, iktisadî tedkik ve analizden istifade edilmektedir. Sayın Başbakan, ilgili daire uzmanlarına tarizde bulunurken yanlış kimselerden fikir sormuş olduğunu hissetmeliydi; çünkü yatırımların, sahası, hacmi, öncelik derecesi gibi konularda asıl ihtisas sahibi sayılan bir iktisadî gelişme ve yatırımların koordinasyonu komitesi, bütün ısrarlara rağmen bu memlekette bir türlü kurulamamıştır. Halbuki, şeker fabrikası mı yoksa çimento, dokuma, motor ve elektrik fabrikaları mı kurmak lâzım sualini cevaplandırılacak olanlar, münferid sanayi dallarının mühendisleri değildir. Sayın Başbakan, hangi sanayi kurulmalı, herbirinden ne kadar olmalı sorularını yanlış uzmanlara tevcih etmiştir. Yanlış cevap almışsa, bunun kabahati, hiç bir memlekette, bu işlere karar selâhiyeti olmıyan mühendislerde veya münferid fabrika direktörlerinde olamaz.

Bir mühendis veya fabrika müdürü mensup olduğu sanayi subesindeki müstakbel talep durumu hakkında fikir beyan etmeye mesleği icabı selâhiyetli değildir. İşte bu yüzden şeker fabrikaları veya çimento fabrikaları uzmanları, istihsalî genişletme meselesinde yanlışlardır. Bir mala karşı talebin müstakbel durumunu tahmin iktisatçılara düşen bir iştir.

Ne hükümet politikasının tayininde, ne de münferid endüstrilerin faaliyetinde, memleketimizde iktisatçıların oynayacakları rol, henüz takdir edilmemektedir. Halbuki bir malın müstakbel talep durumunu tahmin etmeye yarayan unsurları, iktisadî analiz metodları ile tesbit etmek zor bir iş değildir. Bilindiği gibi, bir mala karşı talebi tayin eden başlıca iki unsur vardır. Birincisi, malın nisbî fiatı, ikincisi ise müstehlikin gelir durumudur. Eğer bir memlekette reel millî gelir artıyorsa, Başbakanın verdiği misalleri ele alırsak — gerek çimento gerekse şeker karşı talep yükselecektir. Reel gelir artmayıp, nominal malî gelir artsa bile enflasyon bütün eşya fiyatlarını yükselttiği halde, şeker ve çimentoda olduğu gibi devletin tesbit ettiği fiyatlar sabit kalırsa o mallara karşı nisbî talep artacaktır. Çünkü bu mallar diğerlerine nisbetle ucuzlamıştır. Bunlar, iktisat bilgisinin en temel unsurlarıdır. Fakat bunu iktisat bilgisi olmayan bir mühendis veya fabrika direktöründen bekleyemeyiz. Onlara bu suali sormak yanlıştır. Onlar mevcut gelir ve fiyat seviyesine göre, o günkü istihsal ve satış münasebetini bildirirler.

Başbakan, millî gelir projeksiyonlarına ve muhtelif malların nisbî fiyat durumlarına göre ikame edilebilirlik; yahut teknik katsayılarına göre tayin edilen umumi bir yatırım plânı noksanlı-

ğını, kendi ifadesiyle itiraf etmiştir. Umumi yatırım plânını tanzim edecek bir iktisadî istişare ve plânlama heyeti kurulmadan, iktisadî gelişme konularında, içgüdüsüne uyan politikacı da, mühendislik bilgisine dayanan fabrika direktörü de yanlıştan kendisini kurtaramıyacaklardır.

Kalkınma, Savunma ve sıkıntılar

İskenderuna 25 km. mesafede bulunan Arsuzda sondaj amelîyesine başlayacak olan bir yabancı petrol şirketinin kuyu açma merasimine giden Hükümet Başkanı, İskenderunda bir meydanda söylediği bir nutukda, dış yardım ve iktisadî kalkınma konularına da temas etmiştir. Başbakan bu konuşmasında, petrol kanunu tatbikatından, bunun bir muhalefet partisi tarafından istismarından, petrol ihtiyacımızdan ve petrol bulma inancından da bahsetmiştir.

Başbakan karşılaşılan iktisadî sıkıntılar, dış yardım ve iktisadî kalkınma konularına temas ederken şöyle demiştir: "Muvazenede bozukluk vardır. Yatırımlar fazladır, plânsızdır. Onun için memleket sıkıntı çekmektedir." diyenler biraz insafli olsalar da, sıkıntıların - eğer mevcutsa, - bizim yatırımlarımızın ölçsüzlüğünden değil, fakat dünyanın bu istikrarsızlığı karşısında, istikbalini, hürriyetini, namusunu, evini müdafaa edebilmek için, devletin ordumuza bütçesinden bir milyar lira ayırmasından ve yarım milyondan fazla evlâdını vatan hizmetinde tutmasından ileri geldiğini kabul etsinler. Bize (yatırımları kesiniz), (kendi kabuğunuzun çekiliniz) tavsiyelerinde bulunanlar bunun yerine NATO'ya teveccüh ederek, (Türkiye fevkalâde ağır vazifeler yüklenmiş muhteşem bir kaledir. Ona daha ziyade askeri ve iktisadî yardım yapmamız lâzımdır) deseler çok daha mutedil ve makul hareket ederlerdi."

Başbakanın bu sözlerinde, gerek hadise ve gerekse fikir tahlili bakımından düzeltilmesi gereken bir çok noktalar mevcuttur. Birincisi savunma yüküne dairdir: 1956 bütçesinde millî savunma masrafları, 3,4 milyarlık bütçede Savunma masrafları, Başbakanın dediği gibi, 1 milyar değil, 873 milyon T.L. dir. Silâhlı Kuvvetlerimizin genel mevcudunun da yarım milyon olduğu söylenemez. Bu hacimde bir kuvvet, diğer NATO müttefiklerimizinkilerle kıyaslanırsa, hem bütçeye, hem de millî kaynaklara nisbetle onlarınkinden ağır değil, bilâkis hafiftir. OEEC (Avrupa İktisadî İşbirliği Teşkilâtı) yıllık raporlarından alınan aşağıdaki tablo bu durumu açıkça göstermektedir.

Millî Savunma Yükü

1950 1951 1952 1953

OEEC Memleketleri	1950	1951	1952	1953
Türkiye	5.1	5.5	7.1	—
Türkiye	5.2	4.4	3.8	3.8

Kaynak: FORUM, Sayı: 28, 15 Mayıs 1955, S. 15.

Bu tabloda savunma yükü, millî savunma masraflarının, gayri safi millî hasılaya nisbetle yüzdesi olarak tarif edilmiştir. Görülüyor ki NATO'ya iltihakımızdan itibaren, Türkiye kendi kaynaklarından daha az bir kısmını savunmaya ayırmağa başlamıştır. NATO'nun genel politikası da, savunma gayretlerinin devamlılığının ancak sağlam bir ekonomik bünyeye kabil olabileceği merkezindedir; bu itibarla NATO, üye Devletlere yaptığı tavsiyelerde, askeri kuvvet ve gayretlerin, her halükârı artırılması gerektiğini söylemek durumunda değildir. Bilâkis NATO organları ve memleketleri, askeri gayretlerin ekonomik istikrarı tehdit etmesi icab ettiğini her zaman açıklamışlardır. Bu sebeple 1951 den itibaren hafifliyerek devam eden savunma gayretlerini, daha sonraki yıllarda artmaya başlayan iktisadî sıkıntıların kaynağı olarak göstermek mantıklı olmadığı gibi, hadiselerle ve mutalarla da teyid edilmeyen bir iddiadır.

Diğer taraftan ne içerde, ne de dışarda hükümetin iktisadî politikasına karşı yöneltilen tenkidleri, (yatırımları durdurun, ilerlemeyin, kendi kabuğunuzun çekilin) tarzında tavsif etmek ise, dürüst bir hareket değildir. Yatırımların devamı ve Türk milletinin iktisadî gelişmesi bahislerinde, ne içerde ne de yabancı dostlarımız arasında esaslı bir ihtilâf yoktur. Bütün tenkidler, mevcut kaynaklara nisbetle yapılan yatırımların fazla olduğudur. Mevcut kaynakları, plân, kontrol ve devlet maliyesi kanalıyla arttırmadan girişilerek yatırımların, müstakbel gelişme ve yatırım hamlesinin devamlılığı bakımından tehlikeler yaratacağıdır. Bunun böyle olduğunu da hadiseler teyid etmiştir. Yeni yatırımlara başlanırken, ham maddesizlik, yedek parçasızlık yüzünden yüzlerce işyerinin müşkülât içinde oluşu, işsizlik hadisesi, tehlikeyi herkese gösteren işaretlerdir.

Kendi gücümüzle kalkınma

İskenderun konuşmasında Başbakan, geçen yıllarda memleketin tehlikeli yolda olduğunu söyliyenerin haksız çıktığını; bugün herhangi bir felâket içinde bulunmadığımızı; geçen iki yıl içinde beklenen 300 milyon dolarlık yardım gelmediği halde, dimdik ayakta olduğumuzu söyledikten sonra, yalnız başımıza da kalkınmaya devam edebileceğimizi ifade etmiştir.

Önümüzdeki devrede artık külliye-
li bir Amerikan yardımından ümidini
kestiği anlaşılan Başbakanın, bu söz-
lerle, memlekete artık daha çok ken-
dimize güvenmemiz gereken bir devre-
ye girdiğimizi ifade etmeye çalıştığı an-
laşılmaktadır. 300 milyon dolarlık istik-
raz sözünün duyulmaya başladığı tarihten
itibaren, takriben 750 milyon T.L.
na yakın (200 milyon dolar normal iktisadi
yardım, 60 milyon dolara yakın gıda
maddesi yardımı) bir yardım alan memle-
ketimizde, Hükümetin, işte görüyor-
sunuz, dış yardımsız da dimdik ayakta-
yız!" demesi biraz yadırganacak bir i-
fadedir. Bununla beraber, Başbakanın
istikbal için, daha çok kendi gayretimi-
ze güvenme lüzumundan bahsetmeye
başlaması, üzerinde durulacak bir nok-
tadır.

Hindistanın bu yıl da külliye-
li Amerikan yardımını almaya devam et-
mesi bu bakımdan üzerinde durulacak
bir olaydır. Hindistan, bütün dünyaya,
hür bir toplumun, kendi kaynaklarını,
hesaplı, plânlı ve idareli bir şekilde kul-
lanarak, iktisadi kalkınma işini başara-
bileceğini gösteren bir misal olmak az-
mindedir. Amerikanın müttefiki olma-
dığı halde, ilme, bilgiye ve plâna daya-
nan kalkınma gayretlerinde, hür bir
toplumun, Amerikanın ve Batının anla-
yış ve sempatisine dayanabileceği, bu
şekilde anlaşılmaktadır. Bu, biz Türkler
için üzerinde düşünülecek bir olaydır.

Kendi kaynaklarımızı hesaplı, ida-
reli ve plânlı kullandığımız yolunda bir
kanaat uyandırmadıkça, hür müesseseler
ve manevî idealler bahsinde aynı
kıymetleri paylaştığımızı, dış aleme sa-
mimi bir şekilde isbat etmedikçe, bugün
bile az sayılamayan yardım bahsinde şikâ-
yetlerimiz devam edebilir. Daha fazla
yardım talebini, önümüzü görememek,
gidişimizi kestirememekten doğan sıkıntılı
hallerin izalesi için imdat istemek
şeklinde yapmamalı; tıpkı Hindistan
gibi, Batı geleneklerine ve müesseselerine
bağlı, iktisadi gelişmesinde ilim ve plândan
istifade eden ileri bir memleket olarak,
munzam dış tediye vasıtalarına ihtiyaçlarımızı
ilmi usullerle tesbit etmeliyiz.

Yoksa iktisadi sıkıntılarımızı - Geçen
yılın yarım milyon ton kadarlık hububat
yardımı, yaz aylarının petrol buharını önliyen
ICA yardımını unutarak - küçümser, "işte
görüyorsunuz batmadık, gene de yaşıyoruz!"
dersek, bununla hiç bir şeyi halletmiş
olmayız. Bu tarz bir zihniyet, ne milleti
kendi kaynaklarımızı daha idareli kullanmaya,
ne de dışarıdan alınan yardımlardan tam
istifadeye, ve nihayet istikbalde daha fazla
yardım imkânlarının devamı sanslarını
hazırlamaya hizmet eder.

Açılış Törenleri ve Tek Taraflı Siyasî Propaganda

Fabrikaların ve sondaj kuyularının
açılış merasimleri, her taraftan devlet
vasıtaları ve propaganda ile toplanma-
ya çalışılan kalabalıklar, memlekete bir
şeyi daha anlatmaya yaramıştır. Bu da
halk topluluklarına hitap etmek suretiyle
yapılacak siyasî propaganda bahsinde,
hükümetin hiç bir müşküle rastlanmıya-
cağı; buna mukabil radyoda olduğu gibi,
sözle geniş kütülemelere hitap etmede,
muhalafete bu imkânların tanınmamasıdır.
Bir taraftan bütün emniyet teşkilâtı,
muhalafet mensuplarının, alelade hususî se-
yahatlarını bile takip ederken, kahvede,
lokantada nasıl konuşacaklarını, nasıl ye-
mek yiyeceklerini tanzime kadar işi ileri
götürürken, hükümetin sorumlu şahsiyet-
lerinin meydan nutukları çekebilmesi için
bütün devlet vasıtalarının seferber edil-
mesi arasındaki tezat, en basit halkın bile
gözünden kaçmamaktadır. Hükümetin
kendine tanıdığı bu selâhiyetleri ve im-
kânları, muhaliflerden esirgemesi, çıkarılan
son kanunların hakiki hedefleri hakkında,
halkı çok iyi aydınlatmaya yaramaktadır.

Bu gibi hâdiseler rejimin nasıl çürük
bir temele dayandığını göstermektedir;
âmme efkârına tesir edebilme ve hitap e-
debilmeye, totaliter devletlerde tipik te-
zahürlerine şahit olduğumuz, siyasî propa-
ganda inhisarına doğru temayülün teh-
likelerine işaret etmek yerinde olur.

Muhaliflerine müsavi haklar tanımayan,
onlara eşit şartlar içinde mücadele imkânı
vermeyen bir rejimin adına demokrasi
denemez. 1 Temmuz 1956 tarihli Forum'da
rejimimizin temel prensiplerini inceliyen
baş yazımızda, siyasî propaganda bahsinde
faşist devletin bilhassa başvurduğu
usullere dikkati çekerek, bunlardan kaçınılması
zaruretine işaret etmiştik. Bu fikri desteklemek
için, faşizmin zihniyeti ve devlet teşkilâtı
hakkında yazılmış en mühim kitaplardan birin-
den şu satırları nakletmiştik:

"Hitler Almanyasında, "Propaganda
Nezaretini, gece ve gündüz, basın, radyo,
sinema, tiyatro, opera, vodvil, ve geçit
resmi ile "halkı aydınlatma" faaliyetine
girişti... Parti propagandası için gösteriler-
den istifade etti... Millis kuvvetlerinin,
gençlik teşekküllerinin teftişi, bir kanal,
bir yol, bir fabrikanın açılışı münasebetiyle

le törenler, gemilere ad koyma, mükâfat
dağıtma törenleri tertip edildi."

Gönlümüz, hergün yüzlerce tesisin açıldığı
demokratik memleketlerdeki gibi, bu hâdiselerin,
tek taraflı siyasî propaganda vesilesi yapılmamasını
arzu etmektedir.

Sendikaların Teftişi

1950 yılından sonraki Çalışma Bakan-
larının hemen hepsi, bakanlıklarının başlangıçlarında
Sendikalar Kanununun islahâ muhtaç olduğunu,
bu maksadı temin için çalışmalara başlanılmış
bulduğunu muhtelif vesilelerle beyan ettiler.
Bu çalışmalar yapıla dursun, sendikalar icra
organlarının arzularına göre hareket etmedikleri,
bağımsızlıklarını, üyelerinin menfaatlerini meşru,
kanunî, fakat resmi makamların hoşlarına gitmeyecek
tarzda korumaya çalıştıkları zaman, mevcut
sendikalar Kanununun islahâ muhtaç hükümleri
karşlarına çıkarılır; makul olmayan tefsirlere
baş vurularak birliklerinin, federasyon ve konfederasyonlarının
hukukî durumları münakaşa mevzuu yapılarak
faaliyetleri felce uğratılmak istenir; muhtelif
vesilelerle üstü kapalı olarak tehdit edilir,
faydaları hakkında mensupları nezdinde şüpheler
uyandırma-ya çalışılır ve sonra sık sık teftiş ve
mürakubeye tabi tutulurlar. Ve bir gün bakarsınız,
sendikalar kanununun "dünyanın en ileri kanunlarından biri"
olduğu, "İngilterede dahi sendikaların memleketimizdeki
serbestiye sahip bulunmadıkları" gibi sözler
iştirilir. Halbuki Sendikalar kanununun 1947
yılında Büyük Millet Meclisinde müzakeresi
sırasında muhtelif hatiplerin partileri adına ifade
ettikleri fikirleri araştırmak zahmeti ihtiyar olu-
nursa garip ve inandırıcı olmaktan uzak beyanlardan
kolaylıkla içtinap olunabilir.

Bugün memleketimizde toplanma, cemiyet
kurma ve tabiatile sendikalaşma hürriyeti çok geniş
ölçüde tahdit edilmiştir. Cemiyet ve sendika kurma
ve toplanma icra makamlarının ön müsaadesine
tabi tutulmuştur. Bu, hemen hiç bir demokrasi
içinde mevcut olmayan bir sistemdir. Artık
Türkiyede insanların en tabii hakları olan ve
Anayasamızla da tanınmış bulunan dernek kurma
hakkı güçlülükle işleyebilecek bir mekanizma
içine alınmıştır.

Fakat mevcut derneklerin ve hususile
sendikaların faaliyet gösterebilmeleri de kanunî
takyitlere katılan idari tahditlerle gittikçe
güçleşmektedir. Sendikalar bakımından bu
tahditler bilhassa sendikaların icra makamlarınca
kontrol ve mürakabesinde görülmektedir.

Sendikaların bağımsızlığı ve sendika hürriyeti ile bağdaşmayan bir keyfiyet icra makamlarının bu teşekküller üzerinde haiz olabilecekleri kontrol selâhiyeti- dir. Cemiyetler kanunu ve 1947 tarihli sendikalar kanunu bu selâhiyeti icra or- ganlarına tanımaktadır. Bu selâhiyet hür ve bağımsız sendika ile telif olunamaz. Zira icra makamları haiz oldukları bu selâhiyeti sendikalar üzerine tazyik icra et- mek için kullanabilirler ve tatbikatta da kullanılmaktadırlar. Son zamanlarda sen- dikalar icra makamlarınca sık sık teftişe tâbi tutulmaktadırlar. Bu hayret edilecek bir olay değildir. Ne zaman sendikalar icra makamlarının hoşlarına gitmeyecek faaliyetlerde bulunmuş ve hükümetin ba- zı meselelerde malik olduğu görüşten ay- rılmışlarsa teftiş ve kontroller sıklaşmış- tir.

Başlangıçta, sendikacılığın çok yeni ve sendika liderlerinin kifayetsiz olduğu, ilk teessüs devrelerinde, yalnız öğretici ve teknik yardım mahiyetini taşıyan teftiş- ler bir dereceye kadar kabul olunabilir. Fakat bu teftiş aşında bir müdahale ve gözdağı vermek maksadını gütmekte ise sendikacılık, yani demokratik bir mües- sese tehlikede demektir.

Sendikaların yaşamaları ve gelişmele- ri lâzımdır. Demokrasi prensiplerine sadık olduğunu iddia eden bir rejim hür ve ba- ğımsız sendikacılığı yadırgıyamaz. Ce- miyet ve sendikalarla ilgili mevzuatımı- zın bazı kaprislerin tatminine imkân ver- meyecek şekilde tadili ve islâhı zarureti her gün biraz daha fazla hissedilmekte- dir.

Bretton Woods İkizleri ve IFC.

Eylülün son haftası içinde milletler- arası para Fon'un (IMF) ve Dünya Bankası (IBRD) guvernörleri, Washing- tonda, yıllık toplantılarının, 10. cusunu yapmışlardır. Bu vesileyle bu müesseseler- in durumlarına kısa bir nazar atfetmek faydalı olacaktır.

*Gerek Para Fonu gerekse Dünya Ban- kası 1944 Bretton Woods anlaşması gere- ğince 1946 senesinde Birleşmiş Milletler teşkilâtına bağlı olarak kurulmuş mali müesseselerdir.

Para Fonunun kuruluş gayesi milli pa- raların convertibilitelerini sağlamak ve aralarındaki paritenin istikrarını temin ve idame etmektir. Bu suretle milletlere- rası ticaretin inkişafının, yalnız tediye güçlüklerinden ötürü, tahdide uğraması tehlikesi bertaraf edilmiş olacaktır. Bu ga- yenin tahakkuku için fonun elindeki en kuvvetli vasıta, talep eden memleketlere istedikleri döviz üzerinden **kısa vadeli** kredi açabilmek imkânıdır. Böylece dış tediye bilâncoları **muvakkaten** açık veren memleketler, dış ticaretlerini tahdit etme- den, buhranlı devrelerini geçiştirmek im- kânını temin etmiş olacaktırlar. Fakat maalesef Fon, bu fonksiyonunu, başlan- gıçta kendilerinden beklenen bir liyakatla yapamamış ve 10 yıllık faaliyet devresin- de, milletlerarası bir mali müessese ola- rak, ehemmiyeti tetricen azalmıştır. Ger- çekten, meselâ Fon üyelerine (Nisan 30' da biten yıl hesabıyla) 1954'te 231 milyon dolarlık döviz temin etmişken bu, 1956 da 39 milyon dolara düşmüştür.

Fonun mali operasyonları yanında is- tişari bir fonksiyonu ve herkesin hayran- lığını kazanmış olan mükemmel bir de neşriyat ve istatistik servisi vardır. Artık öyle görünüyor ki Fon'un bu sonuncu fa- aliyetleri ön plâna geçeceklerdir.

Para Fon'unun bu başarısızlığının sebep- leri üzerinde durmağa burada imkân yok- tur. Ancak Fon'un operasyonlarında, da- ha ziyade siyasi mülahaza ve endişelerin hakim olduğuna işaret etmekle, iktifa e- deceğiz. Fon'un aksine olarak Dünya Ban- kası mütemadi bir genişleme halindedir. On sene içinde 42 memleketle cem'an ye- kûn 2 milyar 720 milyon dolarlık kredi

vermiş bulunmaktadır. Memleketimizin bu yekûndaki hissesi 64 milyon dolardır.

Dünya Bankasının veya tam adıyla, Milletlerarası İmar ve Kalkınma Banka- sı'nın kuruluş gayesi, üye memleketlere, imar ve kalkınma maksadiyle uzun vade- li kredi vermektir. Böylece Para Fon'u ve Dünya Bankası, birincisi kısa ikincisi uzun vadeli kredi vermek suretiyle bir- birlerini tamamlamaktadırlar.

Bu vesileyle, henüz 3 ay kadar evvel kurulmuş bulunan Milletlerarası Finans Korporasyonundan da (IFC) bahsetmek uygun olacaktır:

Bilindiği gibi, Dünya Bankası yalnız hükümetlere veya hükümet garantisi o- lan hususi teşebbüslere kredi açmaktadır. Bu sebepten bir çok hususi teşebbüsler Dünya Bankasının kredi imkânlarından faydalanamamaktadırlar. İşte Dünya Ban- kasının açık bıraktığı bu boşluğu doldur- mak ve hususi teşebbüslere, hükümetle- rinin aracılığına ve garantisine lüzum ol- maksızın, kredi verebilmek gayesiyle IFC kurulmuştur.

Corporasyonun kredi vermek husu- sunda Dünya Bankasından çok daha titiz davranacağından şüphe yoktur. Çünkü el- betteki, hususi müesseselere verilen risk hükümete verilenlere nazaran çok daha yüksektir. Bu sebepten dolayı, Corpora- yonun daha ziyade döviz müşkülâtı çok büyük olmayan memleketlerle ve bura- larda da yerleşmiş büyük firmalarla iş yapmayı tercih edeceği düşünülebilir. Ma- amafih, bu hususta kat'i bir şey söyle- mek için vakit henüz çok erkendir. Zira korporasyon henüz hiçbir kredi muame- lesi yapmamıştır.

Bir Seyahatin Akisleri

Yazan : Ş. M.

Sovyet Rusyada bir müddettenberi devam etmekte olan mutedillik politika- sının bir vechesi ve dergimizin şimdiki kadar üzerinde ehemmiyetle durduğu bir nokta, bu ülke idarecilerinin, halktan, ve umumiyetle kurdukları sistemin içinden, gelen bir tazyik neticesinde, bazı taviz- ler vermeye mecbur edilmiş olmalarıdır. Bu temel vetireye, Sovyet Rusyanın geliş- me seyriindeki sosyolojik unsur, veya di- ğer bir ifade ile Sovyet rejiminin uzun vadede değişmesini sağlayacak olan unsur denebilir. Fakat bunun yanında bahis ko- nusu kimıldanışın daha kısa vadeli tesir- ler gösteren bir vechesi mevcuttur, o da yeni politikanın Sovyet - peyk münase- betleri bakımından ehemmiyeti ve bunun yanında bahis konusu tazyiklerin gerek Rusyada gerek peyk devletlerinde sebep olduğu iktidar mücadelesidir. Bu iktidar mücadelesi bir taraftan Sovyet Rusya ve peyk devletlerinin tek tek her birinin için de cereyan ettiği gibi, aynı zamanda Sov- yet ve peyklerde yeni siyaset taraftarla- rının kurdukları cephe ile muarızlarının

cephesi arasında bir mücadeledir. Bir ta- raftan yeni siyasetin Rus, Polonyalı, Ma- car, Rumen ve Bulgar muarızları elele ve- rir ve karşılırlarına gene bu tarzda teşekkül eden bir 'liberaler' cephesi çıkarken, di- ğer taraftan, aynı mücadele bu memle- ketlerin her birinde milli ölçüde cereyan etmektedir. Bilhassa son onbeş günün ge- lişmeleri, bu ikiliği ve doğurduğu prob- lemleri kesin bir şekilde ortaya çıkarmış- tir. Sovyet hegemonyasının bekasile ilgili bu gelişmeler arasında en dikkate değeri Mareşal Titonun Sovyet Rusyaya yaptığı ani seyahat olmuştur. Ancak, bizzatihi se- yahatin yarattığı bomba tesiri, seyahatle paralel olarak cereyan eden bazı hadisele- rin gözden kaçmasına yardım etmiştir. Mareşal Titonun seyahati ise bu paralel gelişmelerin ışığında daha kolay kıymet- lendirilebilmektedir.

Yugoslavyanın Sovyetler Birliği ile münasebetlerini tayin etmesi gereken e- saslar, yaz başında, Mareşal Titonun Sov- yet Rusyaya yaptığı seyahat esnasında tes- bit edilmiş, ve bir müddet bunların sağ-

lam temellere dayandığı intibai hakim olmuştur. Tito, Sovyetlerin hüsnü niyetlerini ispat etmelerini iki şarta bağlamıştı.: Yugoslav Komünist Partisinin doktrin ve tatbikat meselelerinde Sovyet Komünist Partisinden müstakil olarak hareket etme hakkının tanınması, ve Sovyet peyklerinin Stalin'in emirlerine harfiyen riayet etmeye hazır olmaktan maada, bilhassa Tito aleyhtarı oldukları için başa getirilmiş olan liderlerin tasviyesi. Tito'nun ilk seyahatinin mahsulu olan müşterek tebliğ, Yugoslav Komünist Partisi ile Sovyet Komünist Partisi arasındaki münasebetleri "tam bir müsavet ve hareket serbestisi, partilerarası tenkit, ve partiler arasında mütabakat hasil olmadığı zamanlar, arkadaşlık havası içinde cereyan edecek bir fikir teatisi" ne dayandırmakla, Titonun bu isteklerinin yerine getirildiğini ima ediyordu. Ancak, bu esasların, nisbeten uzun bir zaman devam etmiş olan Sovyet Komünist Partisi önceliği politikasında açtığı gediği, o zamanlar dahi hâzmedememiş, ve buna mani olmaya çalışmış olan Sovyet liderleri de mevcuttu. Titonun seyahatinden önce cereyan eden, ve isteklerinin yerine getirilmesinin birinci safhası olan, Macar Komünist lideri Matyaş Rakoşi'nin vazifesinden uzaklaştırılması hazırlıkları, bazı yüksek Sovyet mehafilinde endişe ile karşılanmış, ve Merkez Hey'eti azalarından Suslev ve Mikoyan bu harekete mani olmak için Macaristan'a hareket etmişler, fakat Rakoşi'nin düşmesini önleyememişlerdi. Diğer taraftan doğu Avrupa memleketleri, ve bilhassa Polonya, Yugoslavyaya tanınan eşitlik prensibinin kendilerine tanınmasında ısrar ediliyorlardı. Bu taleplerin tazyiki Sovyet ediyorlardı. Bu taleplerin tazyiki Sovyet nutsuzluk, ve Sovyet Komünist Partisi Merkez Komitesi azalarının bir kısmının Poznan hadiselerinin mes'uliyetini Kruşçev'e yüklemeleri, parti lideri arasında bazı gruplaşmalara yol açmıştı. FORUM'da bundan iki sayı önce, herkesin kendine has bir sosyalizm anlamı ile hareket edemeyeceği şeklinde, **Pravda**da çıkan ihtardan bahsedilmişti. Sonraki gelişmelerden anlaşıldığına göre Kruşçev'in harekete getirdiği kuvvetleri durdurmak için giriştiği bu teşebbüs, parti içinde kendisine cephe alan bazı grupların teşekkülüne mani olamamıştır. Teşekkül eden başlıca üç grubun terkihi şöyle tasvir edilmiştir: "gevşetme" politikasının bazı hudutlar dahilinde devam etmesi lüzumuna kani olanlar: Kruşçev, Şepilov ve Bulganin. Bu politikaya tamamiyle muarız olanların meydana getirdikleri ikinci grup: Molotov, Voroslov, Kaganoviç, ve Malenkov. Bu iki grubun arasında kalan bir üçüncü grup da Mikoyan, Peruhin, Saburov ve Zhukev'dan müteşekkildir. Peyk devletlerde ve bilhassa Polonyada buna benzer bir ikilik müşahade edilmiştir: bir taraftan başvekil Cyrankieviç ve Hariciye Vekili Rapatski mutedilleri temsil ediyorlarken, diğer taraftan Mareşal Rokosowski'nin liderliğinde eski siyasete dön-

meyi destekliyen bir grup teşekkül etmiştir.

Vaziyet bu merkezde iken, Eylül ayının sonlarına doğru Yugoslav Komünist Partisinin hakikatte komünist olmadığı, ve Sosyal Demokrat tabiriyle daha iyi tasvir edilebileceği mealinde bir sirküler, Komünist Partisi Merkez Komitesi tarafından hazırlanarak, peyk devlet liderine dağıtılmıştır. Kruşçev'in Belgrat'ta seyahati ve Tito'nun Rusya'ya hareketi, Kruşçev'in Yugoslav politikasının bir hayli ehemmiyetli mukavemetlerle karşılaştığını gösteren bu sirkülerin neşrinden hemen sonra vukuu bulmuştur, ve umumi tefsire göre, Kruşçev'in seyahatinin esas sebebi parti içindeki mukavemeti önlemek için Sovyet - Peyk münasebetlerinin yeni esaslar üzerinde tesisi için bir hareket hattının tayini ihtiyacının duyulmuş olmasıdır. Peyklerle münasebetleri tayin edecek olan bu yeni prensipler tayin edilirken muarızları tarafından alaşağı edilmemek için Kruşçev kendi fikirlerini destekleyecek olan Tito'yu yanına almıştır. Şurasını da zikretmek lâzımdır ki Kruşçev kendi mesai arkadaşlarının tazyiklerine maruz kalırken Tito'da peyk memleketlerdeki Tito aleyhtarı unsurların ortadan kaldırılmasının yavaş cereyan ettiğinden şikâyet ederek Kruşçev'in işi bir kat zorlaştırmaktaydı.

Tito Kırım'da bir hafta kadar kalarak muhtelif Sovyet liderleriyle istişareden sonra Yugoslavya'ya dönmüştür. Avdetinde neşrettiği tebliğ ise, yaz başında esas ittihaz ettiği noktalardan hiç şaşmadığını göstermektedir. Galibiyetinin bir emaresi de muhalifler arasında bulunan mareşal Vorosilovun önümüzdeki günlerde Belgrat'ı ziyaret edeceği haberidir. Fakat Titonun kendine karşı olan güveni ancak seyahati esnasında cereyan eden ve kendi durumunu destekleyen diğer hadiselerden

anlaşılabilir. Bir kerre İtalyan Komünist Partisi son günlerde Tito'ya yanaştığını bariz bir şekilde göstermiştir. Bilhassa azılı bir Tito aleyhtarı olan Triyeste Komünist partisi teşkilâtı başkanına yola gelmesi gerektiği şeklinde ihtar edilmiş olması manidardır. Yakınlarda Belgrat'ı ziyaret edecek olan bir İtalyan Komünist hey'etine de Togliatti'nin muavini Luigi Longe başkanlık edecektir. Bundan maada, Tito, önümüzdeki günlerde Bulgar Komünist Partisi Sekreteri Jivkov'un idaresinde bir Bulgar hey'eti, ve Romen Komünist Başkanı Cheorghu Dej idaresinde bir Rumen hey'eti, beklemektedir.

İkinci bir gelişme Polonyada 1949 senesindenberi Titoculuk ithamı ile tenkile tabi tutulan Ladislac Gemulka'nın Polonya Komünist Partisi Politbürosuna yeniden girmesinin muhakkak nazarile bakılması ve buna mümasil olarak Titoculuk temayülleri dolayısıyla idam edilen Macar komünist'i Lasle Rajk'ın hatırasını anmak için Macaristan'da resmî bir tören tertip edilmiş olmasıdır. Sözü kısası, Sovyetlerin iradesi dışında meydana gelen bazı gelişmeler Tito'yu desteklemiştir. Sovyet Rusyada dahi, Ekimin başındanberi Stalin aleyhindeki kampanyanın hızlandırılmış ve bu sefer de Stalinin askerî lider vasfını haiz olmadığını göstermeye matuf makaleler, Kruşçev politikasının bir bütün olarak hala yürürlükte olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan, Mr. Dulles'in Yugoslav liderine karşı itimadının baki olduğu şeklindeki beyanati, geçen senelerin yardım fonundan arta kalan ve hala tevzi edilememiş olan 100,000,000 dolarlık bir yardımın Titoya ulaşmasında bir engel çıkarmıyacağını ümit ettirmektedir.

Kruşçev'in mevkiinden düşmesi vukunda bile, selefî Tito'ya karşı peyklerin gösterdiği yakınlığı kaale almak mecburiyetinde kalacaktır.

İncelemeler

Bilim ve Günümüzün Meseleleri

Yazan : Prof. Morris GINSBERG

Yüzyıl önce Fransız Filozofu Auguste Comte kendi günündeki kötülükleri entelektüel anarşiye bağlamıştı. Bu demekti ki, ortak bir sosyal doktrinde herkesi birleştirecek yeteri kadar bir anlaşma yoktu. Comte, positif bilim katına ulaşan fizik, kimya ve benzeri bilgi kollarında geniş bir anlaşma yanında bütün öteki meselelerde büyük ayrılıkların sürüp gittiğine dikkati çekiyordu. Bundan çıkan sonuç şuydu: Sosyal meseleler bilimsel metolla

ele alınmadıkça, tesirli bir sosyal reform için ümit beslenemezdi.

Bugün hâlâ tabii bilimlerle sosyal bilimler arasındaki açıklık devam ediyor. Üstelik ele almak zorunda olduğumuz meseleler Comte'un günündekilerden kat kat daha karmaşıktır. Fizik bilimlerdeki gelişmeler insana büyük güçler bir gök nimetler vermiş; fakat aynı zamanda onu yeni tehlikelerle karşı karşıya getirmiştir. İnsanlar bu gün politik ve ekonomik yön-

lerden adamakıllı birbirine yaklaşmıştır; ama bu, bir noktadan baş gösteren bir rahatsızlığın çabucak her yanda duyulacağı demektir. Aynı şekilde bir çok memleketler teknoloji sayesinde hızla şehirleşme ve sanayileşme imkânı buldular, fakat topluluklara, yeni çevrelerine uymak, alışkanlıklarını değişen şartlara göre yenilemek hususunda yardım edebilmek için psikoloji ve sosyoloji bilgilerimiz henüz çok azdır. Bunun sonucu gittikçe artan bir rahatsızlık, ilgili memleketlerle birlikte bütün dünya için büyüyen bir tehlike ve heyecan olmaktadır. Hızla şehirleşme ile sanayileşmenin Almanya'da nelere yol açtığını hepimiz biliyoruz. Şimdi aynı yolda ilerliyen ve değişen diğer memleketlerde de neler olup biteceğini pek âlâ kestirebiliriz. Nihayet, toptan öldürücü silâhlardaki gelişmeler yalnız hürriyetlerimizi değil, fakat medeniyetin tek mil yapısını yeni tehditlerle yüzyüze getirmiştir.

Sadece Sosyal bilimlerin gelişmesi ile bu tehlikelerin önlenebileceği beklenebilir. Sebebi şu ki, diğer bilimlere gibi sosyal bilimlerde iyilik için olduğu kadar kötülük için, baskı ve yoketme yolunda da kullanılabilir. Bilimler yanında ahlâki anlayış ile ahlâki cesarete de ihtiyacımız var, o halde. Ne varki ahlâki anlayışın da kendi başına yetmiyeceği aynı derecede bir gerçektir. İnsanların nefret etmesi, küçümsemesi, yermesi, aldatması, birbirlerini boyunduruk altına sokması, Shelley'in dediği gibi, yüce bir doktrin yokluğunda değildir. Öte yandan, bu onların kötü yaratılışlarından, ya da taş yürekli olmalarından da ileri gelmiyor: Şu var ki, insanlar prensipleri hayatlarında değil, soyutlar dünyasında tutmaya alıştırlar. Ahlâk öğreticileri, çok kere insanlara bu prensipleri gerçek hayatın karmaşık meselelerine uygulamaları yolunda, gerekli yardımı göstermeği başaramazlar. Öyleyse sosyal bilimlerin bizim için ne yapabilir? Bunun cevabını vermek için, dünyanın bu günkü durumu üzerinde yapılan bazı teşhisleri gözden geçirmemiz gerekir. Bir kere, derterimizin kökünü insanın ahlâk anlayışlarındaki kesin ayrılıklarda görenlerin düşünceleri var. Bir yanda, bütün insanlar için doğru evrensel bir ahlâk düzeni olduğunu farzetmekle işe başlayan Batı toplulukları. Öte yanda, ahlâk denilen şeyin sadece sınıf menfaatlarını aksettirdiğini, her sınıfın ise kendi başına buyruk olduğunu ileri süren komünist toplulukları. Başka bir teşhise göre ise, dava nihai değer; ferde verenlerle, ferdi topluluğun buyruğu altına sokanlar arasındadır. Bu geleceğimizi tayin eden çekişmedir, diye bize sık sık söylenir ve şimdiden ya bu yanı ya da öbür yanı tutmamız istenir.

İmdi bunun yeter bir çözümlenme olduğundan çok şüpheliyim. Bir kere, evrensel bir ahlâk kanununun geçerliğini de fert kişiliğinin önemini de inkâr etmeyen pek çok komünist var. Yalnız onların görüşleri şu noktada ayrılıyor: mevcut cemiyet dü-

zeninde ne evrensel ahlâk kanununu gerçekleştirmek, ne de fert kişiliğini hür kılmak mümkün değildir. Mesele bu ise, Komünistlerle muhalifleri arasındaki ayrılık nihai gayede değil, belki bu gayeyi idrak etmek yolunda seçilecek vasıtalaradır. Zaten ahlâki görüş diye bir şey varsa, bu vasıtanın gayeye olan ilişikinden çıkmaktadır. Bir taraf, gayeye ulaşmak için, alelade ahlâk telâkkilerine ne derece aykırı düşerse düşsün, her vasıtayı mübah sayar; diğer taraftan ise, eğer vasıta fena ise, gerçekleşmesini istediğimiz gayeyi de bozar, en sonunda büsbütün hiçe indirir, diye düşünür. Görülüyor ki mesele vazih olmaktan çok uzaktır. Yarın bir ideoloji harbi başlar, bizden de şu veya bu yanı tutmamız istenirse, niçin döğüşeceğimiz hususunda hiç değilse karanlıkta kalmamız gerekir. İşte sosyolojik tahlil için ilk konu.

Sonra, içinde bulunduğumuz rahatsızlığın ikinci bir teşhisi var. Buna göre, ahlâki görüşteki ayrılıkların hiç bir önemi yoktur; üstün olma yolunda mücadele eden kuvvetler "moral" değil, belki "amoral" dir. Kavga bizatihi iktidar içindir, buna karışan gruplar veya fertler, hiç bir şekilde ahlâki kaygularla asla meşgul değildirler. Onlar bazan "gaye"den de söz açıyorlarsa, bu sırf itaat sağlamak yahut heves ve hayranlık aşlamak bakımından psikolojik bir zaruret olduğu içindir. Gerçekte, ahlâk motifi, iktidar yolundaki çıplak boğuşmayı yığın önünde perdelemek için kullanılan bir desisedir.

Bilimsel araştırma için işte geniş bir mevzu daha. Büyük toplumdaki iktidar tekniğine dair bilgimizi daha da artırmak gerekmektedir. Bundan daha önemlisi; de, sözü geçen tekniğin kötü kullanılmasını önlemenin yolunu bilmek ihtiyacımızdır. Modern propağanda ile faal vatandaşlık için gerekli eğitimin önemini incelemek son derece ehemmiyetlidir. Propağandanın, çok kere ileri sürülen iddiaların aksine, hiç de güçlü bir şey olmadığına inanmak için elde sebep vardır. Meselâ, Fransız halkı her türlü imkânlarla mücehhez Alman propağandasına karşı çok iyi dayanmıştır. Yenilgi darbesinin ilk sersemliğinden hemen kurtulur kurtulmaz, Fransızlar büyük çoğunlukla "Yeni Nizam" sloganı ile Avrupa'ya refah vaadinin cezbisine mukavemet etmede büyük anlayış göstermişlerdir. Bu ve benzeri misaller, modern cemiyette yığın telkini demek olan propağandanın zayıf ve kuvvetli taraflarını bilmenin ne derece gerekli olduğunu gösterir.

Başka bir teşhis de, eğitimin halkı demokrasie uygun yetiştiremediğini ileri sürenlerin görüşlerinde beliriyor. Bu da aynı bilimsel incelemeye muhtaçtır. Hiç şüphe yok ki, demokrasinin 19. yüzyılda yetişen Peygamberleri pek fazla iyimser idiler. Ancak, günümüzün eğitim üzerindeki karamsarlığına da olayların hak verdiği söylenemez. Hatırda tutulması gere-

ken iki şey var: Bir, karakter teşkili bakımından eğitimde ilk çocukluğun önemini ancak son zamanlarda kavramaya başladık. Psikoanalistler, eğitimin henüz içgüdüsel itmeleri doğru bir yolda ele alamadığını, çocukları yetiştirmede kullanılan metodların ise şuur kontrolü dışında bir takım irrasyonel endişe ve korkular üreten bir yığınlağa yol açtığını idda etmekle herhalde haklıdır.

İkincisi, eğitim, küçük bir azınlık için hariç, şimdiye kadar sosyal bilimlerin alanında doğrudan doğruya hiç bir yetiştirme imkânı sağlamamıştır. Psikologlardan öğrendiğimize göre, bir sahada kazanılan bilgi ve metodların başka bir sahaya nakli hiç de zaruri bir imkân değildir. Nitekim, tabii bilimlerin sahasında öğrenim görmüş pek çok kimsenin insan ve cemiyet problemleriyle karşılaşınca ne derece safdil ve telkine müsait kaldıkları olagan bir haldir.

Sosyal vakaları ele almada, ve bunları mânâlandırıp değerlendirme yolunda kullanılacak metodlarda, doğrudan doğruya bir eğitim ile elde edilecek başarıların neler olduğu henüz kesin olarak söylenemez; bunu gelecek gösterecektir.

Sosyal psikolojinin bu yönlerdeki gelişmesi, belki de bize, yığın telkin kuvvetlerini zayıflatmak, ve böylece iktidar manyaklarının ellerinden, hâkim olma hırslarını tatmin edecek vasıtaları almak imkânını hazırlayacaktır.

Şüphesiz bu meselenin başka bir yönünden de ele alınması gerekir. Bunun için, insanı iktidar arkasında koşturan asıl motifleri tahlil etmek, neticeleri psikopatolojinin ışığında değerlendirmek gerekliliği ortaya çıkar.

Nihayet günümüzdeki sıkıntı ve müşküllerimizin üçüncü bir teşhisi daha var. Bu, cehalet, safdillik, ya da kötülük gibi psikolojik etkenlere (factors) değil, fakat toplum yapısındaki kusurlara bakıyor. Modern savaşa dair Marksist görüş bu türlü bir açıklamanın örneğidir. Marksistler, savaşın şu veya bu kimselerin aldandıklarından, kötü niyetlerinden çıktığına inanmıyorlar. Onlara göre asıl sebep, kapitalist dünyayı kaçınılmaz bir parçalanmaya sürükleyen, toplumu düşman kamlara bölüp sonunda onlar arasında bir savaşa yol açan tekeli kapitalist sistemin bünyesinde gizlidir. Mukayeseli bir inceleme ile, kapitalizmin kendiliğinden bir savaşa yol açtığının doğru olup olmadığını meydana çıkarmak mümkün olsa gerek. Ne var ki, toplum bünyesi ile yapılan açıklama yalnız Marksistlere has değildir. Önemli sosyolojik teorilerden birine göre, toplumlar, 3 bakımdan mütalââ edilebilir: Ölçü veya büyüklük bakımından, teşkilatlanmadaki başarı ve verimlilikleri bakımından, sahip oldukları hürriyetin derecesi bakımından, şurası açıktır ki, hacimde herhangi bir büyüme veya artış, verimlilikte bir düşme veya yükselmeye

sebepler olabilir. Nitekim hürriyet pahasına verimlilik arttırılabilir; öte yandan, büyük toplumlardansa küçük ölçüdeki toplumlarda hürriyeti elde etmek daha kolaydır. Büyüklük, verimlilik ve hürriyet arasındaki münasebet şimdi bir dünya meselesi olmuştur. Bu münasebetin aydınlatılması, sosyoloji bilgileriyle tarihçilerin işbirliğini gerektirmektedir. Verimlilik ile hürriyetin uzun zaman gerekli ol-

duğu artık herkesçe anlaşılmıştır. Bizim henüz bilmediğimiz ise verimlilik ile hürriyeti dünya ölçüsünde nasıl birleştirebileceğimizdir.

Modern toplumlara ait problemlerin çözümünde sosyal bilimlerin ne gibi yollarda yardım edebileceğini yukarıda açıklamaya çalıştım. Bu bilimlerin insanlığı aydınlatan meseleleri aydınlatmaya, kendimizi

keyfi iktidara karşı savunmaya, hürriyet ve verimlilik için en elverişli şartları araştırmaya yardım edebilirler.

Şüphesiz başka alanlarda olduğu gibi bu alanda da bilgi iktidar sağlar, iktidar ise kötüye kullanılabilir. Bununla beraber, ümit ile cesaret, korku ile teslimiyetten daha iyi öncüdürler.

Çeviren : Cemal Yıldırım

Siyasi Düşünüş Tarihimizde Montesquieu

Yazan: Cavit Orhan TÜTENGİL

Montesquieu'nün siyasi fikirleri bakımından Türkiye'deki etkilerini araştırmak için, Tanzimatın siyasi düşünüşünü yoklamak gerekiyor. Önce şunu belirtelim ki, Tanzimat Fermanını bir anayasa veya İnsan hakları beyannameyi olarak görmek mümkün değildir. (1) Fikirlerden gelen siyasi hareketleri yoklayabilmek için de 1876 Meşrutiyetini ve ilk anayasayı beklemek gerekmektedir. Bu siyasi hareketlerin fikri hazırlıklarında bilhassa Montesquieu ile Rousseau'nun düşünceleri üzerinde durulduğu, tercüme çalışmalarının yanı sıra bu düşünürlerin bazı fikirlerinin meselelerimiz bakımından ele alındığı görülür. Fakat dikkate değer taraf, Montesquieu ile Rousseau üzerinde çokça durulmasının bu feylesofların Fransız Devrimi ile olan münasebetlerinden ileri gelmiş görünmesidir. Tanzimat ile Fransız Devrimi arasında da bir münasebet düşünülebilirse de Tanzimat olayının "yukarıdan aşağıya, başka bir ifade ile otoriteden kütleye doğru" olmasına karşılık, Fransız Devriminin "aşağıdan yukarıya, şuurlu bir kütleden boyun eğen bir otoriteye" doğru yönelmiş bulunması iki olay arasında bir kıyaslama yapmayı, hele illet-netice münasebetleri aramayı güçleştirmektedir (2). Fındıkoğlu'nun belirttiği gibi Fransız Devriminin Tanzimata doğrudan doğruya olan bir etkisinden değil, "fikri terbiyeleri dolayısıyla Fransadan müteessir olmuş bir kaç devlet adamının duydukları gıpta hissinden" söz edilebilir (3).

Montesquieu üzerine ilk izlere gelince, daha 1832 yılında Bulak'ta arapça olarak basılıp gene aynı basımevinde 1839 yılında türkçe tercümesi yayımlanan "Feringistan Seyahatnamesi" adlı kitapta Montesquieu'nün "Kanunların Ruhunu"ndan "Ruh-el Şerayi" şeklinde söz edilmektedir (4). Daha sonraki yıllarda Namık Kemal'in Montesquieu'dan yapacağı söylenen "L'Esprit des lois" tercümesi de ay-

nı adı taşıyacaktır. Yarım kaldığına, basılmadığına işaret edilen bu tercümenin karalamaları da ortada yoktur (5). Namık Kemal'in 1863 yılında "Mir'at" dergisinde yayımlanan "Romalıların Esbabı İktidar ve Zevallı Hakkında Mülâhazat" tercümesi de yarım kalmıştır (6).

Namık Kemal sadece Montesquieu'yü okuyup ondan tercüme yapmakla kalmamış, "Hürriyet" ve "İbret" gazetesindeki yazılarında yeri geldikçe Montesquieu'nün fikirlerine de ilişmiştir. "Hürriyet"teki yazılarında kuvvetler ayrılığı fikri üzerinde durduğu gibi, "İbret"teki yazılarında da Montesquieu'nün kanun tarafı üzerinde durmuştur (7).

Süleyman Nazif, Namık Kemal'in "Ruh-el Şerayi" adı ile Montesquieu'den yaptığı "L'Esprit des lois" tercümesini "Mir'at" dergisinde "tefrika etmeğe teşebbüs" ettiğini yazıyor (8). Adı geçen dergide "Kanunların Ruhunu"nun bir kısmının "Refik" imzası ile yayımlandığı iddiası, ki bize kalırsa Süleyman Nazif'in sözünü ettiğimiz yazısından ileri geliyor, gerçeğe uygun değildir.

Namık Kemal'in Montesquieu ile ilgili yanında Ali Suavi'nin Pariste yayımladığı "Ulûm" adlı dergide hilâfet meselesi münasebetiyle Montesquieu'ye iliştiğine işaret edilmektedir (9). Gelenbevizade Ahmet Tevfik Efendi'nin 1295 (1878) yılında yayımlanan bir kitabında da Montesquieu ünlü Fransız tarihçileri arasında sayılmaktadır (10).

1293 (1876) Teşkilâtı Esasiye taslağını Mithat Paşa ile birlikte Namık Kemal ve Ziya Paşa'nın hazırladığını biliyoruz. Okandan'a göre, "Namık Kemal, bir Millet Meclisinin teşkilini ve hükümetin bu Meclis tarafından murakabe edilmesini, millî hâkimiyet ve kuvvetlerin tefriki gibi iki prensibin zaruri bir neticesi olarak ileri sürmüştür. (11) Fakat, anayasanın siyasi bir ideolojinin neticesi olmayışı, o-

na göre, yeni nizamın gerçek bünyesini "meşrutî bir idare olarak tavsife" imkân vermemektedir (12). Paris Hukuk Fakültesinde savunulan bir doktora tezine göre, Mithat Paşa ve arkadaşları tarafından teklif edilen liberal anayasanın şekil değişiklikleri, boşluklar ve bir bütün teşkil etmeme kusurları ile birlikte meşrutî bir anayasa olarak ortaya çıkışı, ilerdeki gelişmeler bakımından bu anayasanın taşıdığı önemi azaltmamıştır (13). İki Meclisli ilk anayasanın kuvvetler ayrılığı sisteminde, şeklen de olsa, bağlı kaldığı görülmektedir (14). Kuvvetler ayrılığına yer veren 1293 anayasası, kuvvetler arasında Montesquieu'nün dilediği anlamda bir denge kuramamış olmasına rağmen, istibdadı durdurmaya yönelmiş bir engel sayılarak aydınlar tarafından da benimsenmiştir. Namık Kemal'in siyasi alandaki ana düşüncesinin parlamenterizm olduğu bir vakiydir (15). 19 Mart 1877'de açılan ilk "Meclisi Meb'usan"ın, Padişahın açış nutkunda ileri milletlerin terakkilerine sebep olarak kanunların "cümlelerin rey ve ittifakı ile vaz' ve tesis olunmak semeresi" bulunmasının belirtilmesine, "bizce dahi esbab-ı terakkinin o yolda aranılmasını ve kavanin-i memleketin âray-ı umumiyeye, istinadını elzem gördüm ve kanun-i esasîyi ilân eyledim" (16) demesine rağmen, Meclisin uzun ömürlü olamayışı atılan adımı durduracaktır.

Namık Kemal'den bu yana, Montesquieu'nün tarihçi tarafı ile Celâl Nuri'ye etki yaptığını görüyoruz. Celâl Nuri, "Mukadderat-ı Tarihiye" adlı eserinde Roma ve Osmanlı Devletleri arasında tarihî bir kıyaslama yaparak şu neticeye varır; "Bu iki devletten biri ne gibi esbabı inhitata giriftar olmuş ise diğeri de ona düçar olmuştur (17). Celâl Nuri, Montesquieu'nün adını anarak ondan cümleler iletmektedir. "Edebiyatı Umumiye Mecmuası"nda çıkan bir yazısında (18) "Romalıların azamet ve inhitatı"nın türkçeye çevrilme-

miş olmasını "ayıp" sayarak, bu kitabı on iki defa okuduğunu, halk için faydalı bir eser olduğunu yazıyor. Meselelerimize bakışında ona ilham kaynaklığı yapmış görünen Montesquieu'nün eseri, yöntemi bakımından da ilgisini çekiyor. Ona göre, "yeni tarih" usulleri bu kitap ile başlıyor. Ahmet Saki'den bu eseri dilimize çevirmesini isterken Montesquieu ile Bossuet'nin tarih anlayışları arasında bir kıyaslamaya girişiyor. "Biri tarihte hep kilise tarafından ileriye sürülen hikemiya-tın tatbikini aramış, diğeri, tarihî mantık dairesinde tedvin etmiş. Bunlardan biri menkuldür, diğeri mâkul, biri fendir, diğeri söz.. Montesquieu ulûmu tabiiye usu-lü neden ibaretse onlara tevessülle silsile-i vukuatı muhakeme etmektedir".

Celâl Nuri'nin isteği kısa zamanda ye-rine gelmiş, Montesquieu'nün sözü geçen eseri "Romalıların Azamet ve İnhitlat-ları Hakkında Mülâhazat" adı ile Ahmet Saki tarafından iki cilt halinde yayımlan-mıştır. (C. 1, 1335 1919), C. 2, 1337 (1921) kitabın başına Celâl Nuri'nin adı geçen yazısı ile "Tarih usullerine dair" başlıklı başka bir yazısı eklenmiştir. Celâl Nuri bu yazısında da Montesquieu'den söz-etmekte, "Osmanlıların azamet ve inhitat-ları hep esbabı tabiiyeye müstenittir" di-yerek Hammer'in "Osmanlı İmparatorlu-ğunun Tarihi"ni bu anlayıştan yoksun ol-larak yazılmış saymaktadır.

İkinci Meşrutiyette ve sonraki yıllar-da Montesquieu'nün siyasi fikirlerine, he-le anayasalı monarşiye dayanan kuvvet-ler ayrılığına hararetle bağlanan Lûtfi

Fikri'yi (1871-1934) görmekteyiz. Fikir ve siyaset alanlarındaki gayretleri ile dik-kati çeken Lûtfi Fikri'nin hayatı hakkın-da yazılan bir makalede "şahsiyetinin en bâriz tarafı, mücadelecî tarafıdır" denil-mektedir. (19).

1911 yılında "Tanzimat" gazetesinde yayımladığı başyazılarında siyasi fikirle-rinin, bizi ilgilendiren bazı izlerine rast-lamak mümkündür. Lûtfi Fikri'ye göre Tanzimat, Osmanlı hükümetinin keyfî bir hükümet olmaktan çıkarak "ilmî mâna-sıyla bir hükümet-i kanuniye" olmasındır. (20). Ona göre, "memleketimizde sureti sarihede parlâmentarizm usulü, yani: He-yeti Vükelânın Meclis-i Meb'usana karşı mes'uliyeti" vardır. Başka bir yazısında da, parlâmentarizmi kaldırmanın Meşru-tiyetin kaldırılmasına bir adım olacağı fikrini ileri sürer. İkinci Meşrutiyetin fır-ka mücadelelerine katılmış, bir aralık milletvekili seçilmiş, gazetesi kapatıldı-ça başka adlar altında çıkardığı gazeteler ile fikirlerini savunmaktan geri durma-mıştır (21).

Kitaplarından birinde "vezaiî hükü-met başlıca ikiye ayrılır" diyerek "kanun yapmak", "yapılan kanunları icra etmek" vazifelerini hatırlatıyor (22). Hükümetin üç vazifesi, bu vazifelerin özü gereğince, "başka başka heyetler tarafından icrası"ni gerektirmektedir. "Bu kaideler Montes-quieu'dan beri tahakkuk etmiş ve Fran-sa İhtilâli ile dünyaya yayılmış prensip-lerdir".

Lûtfi Fikri, Montesquieu'den yaptığı iletmelerle siyasi hürriyet fikrini, yetki-lerin yetkiler ile sınırlandırılması lüzumu-nu, yetkileri kötüye kullanma meylini or-taya koyuyor. Bu kitabında yer alan iti-raz ve tenkidlerinin ana hedefi, Büyük Millet Meclisi Hükümetidir. Anayasa tari-himizde "meclis hükümeti"ne örnek teş-ki eden bu devre, Montesquieu'nün kuv-vetler ayrılığı fikrine taban tabana zıt bu lunuyordu.

Lûtfi Fikri, "Mesuliyet ve Cumhuri-yet" adlı kitabında da kanun yapma ve icra yetkilerinin aynı heyette toplanma-sını "tabiatî eşyaya ve hâdisata mugayir" saymakta, "bizim memleketimizde de he-yeti icraiye ve teşriyelerin yeniden ifti-

"Millî hâkimiyetin mutlaka cumhuri-yet idaresi ile tev'em olmadığını, Meşru-tiyeti Cumhuriyete tercih ettiğini" yaz-ması üzerine İstiklâl Mahkemesine veri-lerek yargılandığını, hüküm giydiğini gö-rüyoruz. Yargılama sırasında savcının ü-zerinde durduğu şu düşünce, konumuz bakımından âikkate değer: "bundan ev-velki şekli hükümetimiz takdir buyuru-lur ki tevhidi kuva esasına müstenit idi. Hukuku hükümrânî Büyük Millet Mecli-sinde olduğu gibi kuvvei icraiye ve kuv-vei teşriyeyi Meclis temsil etmekte idi. (24). Açıkça belirtildiği gibi Büyük Millet Meclisi Hükümeti, 1924 Anayasasına ka-dar kuvvetler birliği ilkesine dayanmak-tadır. Daha sonraki yıllarda yapılan bazı değişikliklerle bugün de yürürlükte bu-lunan 1924 Anayasasında, Okandan, a gö-re "...kuvvetlerin tevhidi esasının ifade e-dilmesine rağmen hakikatte kuvvetlerin tefriki prensibine mütemayil bir duru-mun mevcudiyeti müşahede edilmekte-dir. Fakat, buna rağmen kuvvetler ara-sında bir müvazenenin mevcudiyetinden bahse imkân yoktur". Yürürlükte olan Anayasanın bir özelliği de, yukardaki cümleleri aldığımız sayfada "teşrii kuv-vetin icraî kuvvete tefevvuku" şeklinde belirtilmektedir (25).

Konudan fazla ayrılmamak için şu kadarını söyleyelim ki, çağının ideoloğu olarak karşımıza çıkan Ziya Gökalp da "tevhidi kuva" fikrine taraftardır. Ona göre, kuvvetler ayrılığının bulunduğu A-merika Birleşik Devletlerinde bile, Ana-yasanın bütün açıklığına rağmen, mev-cut parti sistemi yolu ile kuvvetler bir-liğine varılmaktadır. Türkiye'ye gelince, "Millî hâkimiyet tam olarak yalnız tevhi-di kuva esasına istinat eden Türkiyede mevcuttur. Çünkü Türkiyede vekâleti âmmenin bir kısmı ferdî bir makamda değil, tamamı Büyük Millet Meclisinde-dir" (26).

Lûtfi Fikri'nin kendini meşrutî salta-nata taraftar göstermesi basında karşılıklı tartışmalara yol açmıştır. Bir yönü ile Montesquieu'ye de ilişkin bir tenkide, kısaca ilişip geçeceğiz. Necmeddin Sadık (Sadak) "Hükümdarlık karşısında.." adlı kitabını tenkid ederken Lûtfi Fikri'nin Montesquieu'ye dayanmasını iyi karşıla-mıyor. Ona göre, "bugün herhangi bir

Apartment daireleri
Zengin para ikramiyeleri

Yünlü - pamuklu
satışlarını % **10** TENZİLÂT

**MEVDUAT SAHİPLERİNE
EN FAZLA MENFAAT
SAGLAYAN BANKA**

Hesap açtırmakta acele ediniz

SÜMERBANK

siyasî veya hukuku beynelmilel ülemasının nazariyelerine istinat etmek" mümkün olmadığı gibi "Montesquieu'nün eseri bir vesikâi tarihiyeden başka bir şey değildir (27).

Kuvvetler ayrılığına yer verdiği için Kanun-u Esasîyi muhafazaya taraftar olan Lûtfî Fikri, "bütün hayatınca Mecelleyi sevmiyen bir avukat, fakat mücadeleye âşık, hücumu geçmeğe hazır bir siyasetçi" sayılmaktadır (28). Lûtfî Fikri'nin siyasî şahsiyeti ve mücadelesi hakkında Tunaya'nın verdiği, biraz acı, hüküm şudur: "O, garp zihniyetiyle meşbu, meşrutiyetçi bir parlamento adamı idi. Fakat yazı ve sözleri ardından, hakiki mesleğinin bir kelime ile yalnız muhalefet olduğu söylenebilir".

Bizim ilgimizi çeken taraf, Türkiyede yaptığı fikir mücadelesinde Lûtfî Fikri'nin anayasa düşüncesini bakımından Montesquieu'ye tamamen bağlı bir hukukçu ve siyaset adamı olduğudur.

Siyasî düşünüş tarihimizde, "Ruhul Kavanin"i aslına çok bağlı kalarak başarılı bir şekilde dilimize kazandırmış olan "Düyunu Umumiye Başmütercimi" Hüseyin Nâzım'a da bir yer vermek gerekir. Hüseyin Nâzım, eseri sadece güzel bir şekilde dilimize çevirmekle kalmamış, eklediği notlar ve ileri sürdüğü fikirlerle Montesquieu'nün görüşlerine ne ölçüde katıldığını da belirtmiştir.

Hüseyin Nâzım, önce 1331 (1915) yılında "Ruhul Kavanin" adı ile "L'Esprit des Lois"nin 7. kitap, fasıl birin sonuna kadar olan parçasını yayımlamıştır. (Sancakçıyan Matbaası, 160 sf.) Kitaba eklediği önsözde, büyük devrimlerin çok defa siyasî devrimler şeklinde başladığını, siyasî devrimi içtimâî devrim haline getiren başlıca âmilin de milleti maddî ve manevî yönlerden eğitmek tedbirleri olduğunu söyler. Tercümesini bu tedbirlerden biri olarak düşündüğü, halk tarafından kolayca anlaşılması için "sade bir lisanla ifade merama" çalışmasından anlaşılacaktır.

İlk tercümesinden sekiz yıl sonra 1339 (1923) yılında Hüseyin Nâzım "Ruhul Kavanin" in ilk cildini, gözden geçirerek yeniden yayımlar. Bunu, 1926 yılında yayımlanan eserin ikinci ve son cildi takip eder. Böylece, önceleri "Ruhel Şerayi" şeklinde yapılması tasarlanan tercüme "Ruhul Kavanin" şeklinde gerçekleştirilmiş bulunur.

"Ruhul Kavanin"i Türkçeye çeviren Hüseyin Nâzım, Montesquieu'nün istibdat için ileri sürdüğü bütün düşüncelerin "600 senelik tarihi Osmaniyenin bütün serair ve safahatının mükemmel bir miftahı" olduğu kanaatinde. (29) Müstebitlerin savaşa kendileri gideceğine ve killerini yolmalarına da "Ruhul Kavanin" mütercim Osmanlı tarihinden misâl vererek mutlakiyetten önce padişahların savaşlara katıldıkları halde, "sonraları saltanatı meşrua şerait ve mukteziyatı ihmal edilerek istibdada düşüldüğü tarihten iti-

baren" padişahlarımızın ordunun başında görünmediğini söyler. (30)

Hüseyin Nâzım'ın Montesquieu'nün bazı düşüncelerine katılmadığı da görülür. Türklerin hükümete din yolu ile bağlı oldukları fikrini "son Türk İnkılâbı"nın yalanladığını, Montesquieu'den bu yana ya "haleti ruhiyemizin değiştiğini", ya da Montesquieu'nün dediği gibi "bir memleket-te hükümetin şekli ve esası değişince ahlâk da değişir" görüşünün bu olay ile sağlamlaştığını düşüncesine ekler. Montesquieu'nün hürriyet ile vergiler arasında kurduğu münasebetin Türkiye için de doğru olduğunu söyler. Hüseyin Nâzım, Montesquieu'nün Güney ülkelerinde ve Doğuda bulunduğunu ileri sürdüğü "ataleti fikriye"yi iklim ile izah edişini tenkidle, Montesquieu'nün iklimin etkisini mübalâğa ettiğine işaret etmektedir.

Görülüyor ki, siyasî düşünüş tarihimizde Montesquieu'nün bazı fikirleri ele alınmış, üzerinde tartışmalar olmuştur. Son günlerde basında yeniden ele alınan anayasa değişikliği meselesinin Montesquieu'den gelen fikirlere yer verdiği görülür. (31) 1868 yılında Londrada yayımlanan "Hürriyet" gazetesinde "Yeni Osmanlılar Cemiyeti" adına istenilen "usulü meşveret" (32) yani "kudreti teşri erbabı hükümetin elinden almak", başka bir sayıdaki deyişle "kudreti teşri kudreti tenfizden ayrılsm" istemek, bazı incelikleri ile bugün de Türkiyede demokrasinin gerçekleştirilmesi younda baş meselemiz olmakta devam etmektedir.

Notlar:

- (1) TUNAYA, Türkiyede Siyasi Partiler, İstanbul 1952, s. 88.
- (2) FINDIKOĞLU, Fransız İhtilâli ve Tanzimat, İstanbul 1943, s. 102.
- (3) İbid, s. 100.
- (4) AKINCI, Türk-Fransız Kültür Münasebetlerinin Başlangıç Devresi Üzerinde Bir Deneme, Ankara 1954, s. 34 (teksir)
- (5) NUR, Namık Kemal, İskenderiye 1936, s. 619.
- (6) Bk. Mir'ât, S. 2, s. 23-25, S. 3, s. 38-42.
- (7) Özen, Namık Kemal ve İbret Gazetesi İstanbul, 1938 S. 51
- (8) Namık Kemal, Dersaadet 1922, s. 17.
- (9) SUNGU, Tanzimat I, İstanbul 1940, s. 850-857.

- (10) Hamidet-ül Usul, İstanbul 1295, s. 7.
- (11) Umumi Âmmе Hukukumuzun Ana Hatları, İstanbul 1948, s. 122.
- (12) İbid, s. 174.
- (13) SOYDAN, La constitution turque de 1293 (1876) et les modifications apportées par celle de 1325 (1909), Paris 1955, s. 83, 362 (teksir).
- (14) BAŞGİL, Türk Esas Teşkilât Hukuku Dersleri, İstanbul 1953-54, s. 23-31, 111 (teksir).
- (15) FINDIKOĞLU, Namık Kemal ve İdeolojisi, Ankara 1939, s. 4.
- (16) US, Meclis-i Meb'usan Zabıt Ceridesi (1877), İstanbul 1939, C. 1, s. 10
- (17) Celâl Nuri, A. g. e., ikinci basım, İstanbul 1915, s. 380.
- (18) S. 26, s. 20.
- (19) İstanbul Baro Mecmuası, Yıl 8, S. 7-8, s. 4435
- (20) Tanzimat gazetesi, 29 Nisan 1911.
- (21) 29 Nisan 1911 tarihi ile 9 Ocak 1913 tarihi arasında çoğu sıkı yönetim tarafından olmak üzere Lûtfî Fikri'nin gazetesi sık sık kapatılmıştır. Basın tarihimizin ilgi çekici bir safhası olan bu devirde "Tanzimat" gazetesinin, yurtdışı adlara yayımına devam ettiği görülür: "Zühre, Tazminat, Matbuat, Merih, Tanzimat, İslahât, Maşrak, Matbuat, Zümre, Tesisat, Takdirat, Teşkilât, Teminat, İfham, Teminat, Tanzimat, Tazminat".
- (22) Hükümdarlık Karşısında Milliyet ve Mes'uliyet ve Tefriki Kuva Mesaili İstanbul 1338, s. 11.
- (23) A. g. e., s. 22.
- (24) Ayın Tarihi, Yıl 1, C. 2, n. 4, s. 164.
- (25) Umumi Âmmе Hukuku Dersleri, İstanbul 1955, s. 475.
- (26) Doğru Yol, Ankara 1339, s. 8, 10.
- (27) ARDAKOÇ, (derleyen), Hilâfet Meselesi, İstanbul 1955, s. 82.
- (28) TUNAYA, Vatan gazetesi, 18 Haziran 1950.
- (29) C. I, s. 42, not 2.
- (30) C. I, s. 71, not 2.
- (31) Bk Forum dergisi, S. 42, s. 15
- (32) Hürriyet gazetesi (Londra) S. 1, 29 Haziran 1868 S. 4, 20 Temmuz 1868. S. 13, 21 Eylül 1868.

KAVAKLIDERE

Cankaya Yıldızı

DEBLOKAJ DÖVİZİ

Yazan : İffet ASLAN

Türk Parasının kıymetinin korunması hakkındaki 14 sayılı kararın 58 ve 59 uncu maddelerinin tadiline dair 8 ekim 1956 günü neşredilen bir icra vekilleri heyeti kararı ile, Türk lirasına şimdiki kadar mer'iyette olan kura ilaveten, yeni bir kur resmen tanınmıştır. İkinci resmi kur deblokaj rejiminin teşmili suretiyle ihdas edilmiş olduğu için bu kur ile muamele görecektir. Aşağıdaki tabloda bazı dövizlerin esas resmî rayice göre ve resmî deblokaj rayicine göre fiyatları gösterilmiştir:

Esas resmi rayiçler	
1 Amerikan doları	2.80
1 Sterlin	7.84
1 İsvçr Fr.	.64
Resmî Deblokaj Rayiçleri	
Alış: 5.25	Satış: 5.75
14.70	16.10
1.20	1.31

Maliye Vekâletinin ilgili tebliğinde sair bir kaç dövizin Türk lirası ile fiyatı verildikten sonra, zikredilmemiş olan diğer EPU memleketleri dövizlerinin rayiçlerinin aynı esaslar muhafaza edilmek suretiyle bulunabileceği tasrih edilmiştir. Aslı rayiçlerin hesaplanmasında esas olan altın paritesi 1 gram altın 3.15 kuruştur. Deblokaj dövizleri için aynı münasebet demek ki 5.90 şeklinde dğışmiştir.

Deblokaj dövizleri bir taraftan kanunen bloke edilmesi lâzım gelen paraların şumulünü genişleterek, diğer taraftan da deblokaj rejimini yeni bir takım muamelelere teşmil ederek bir fon tesis etmek suretiyle ihdas edilmiştir.

1932 tarihinden beri, Türkiyede icrayı faaliyette bulunan yabancı şirketlere veya bunların şube ve acentalarına tahakkuk eden kârların ve daimî ikametgâhları memleketin haricinde bulunan hakiki ve hükmi şahıslara tahakkuk eden her türlü irad ve gayri menkul satışları hasılatının bloke edilmesi, yani sahipleri namına bir bankaya yatırılıp dondurulması mecburidir. Bunların harice aktarılması olduğu kadar sahipleri tarafından memleket dahilinde tasarrufları da hususî bir kanun ile Maliye Vekâletinin müsaadesine bağlanmıştır. Bu şekilde dondurulmuş olan paralar ile bazı Türk ihraç malları hasılatı arasında bir münasebet kurmak suretiyle bunların dışarıya aktarılacakları ilk defa 1942 kambiyo kararnamesile kabul edilmiştir.

1952 de bu hususta milletlerarası para fonunun tasvibi alınmıştır. Bu mevzu, ilk ihdasındanberi maliye vekâletinin son tebliği ile yep yeni bir veçhe almıştır.

Türkiye dışında mukim hakiki ve hükmi şahıslara tahakkuk eden kâr, irad ve sahip buldukları her türlü menkul ve gayri menkullerin satış bedelleri eskisi gibi Merkez Bankasına yatırılıp dondurulacaktır. Ancak bu defa, 'Merkezleri yabancı memleketlerde olup Türkiyede icrayı faaliyet eden şirketlerin şube ve acentalarının merkezleri namına ayırdıkları safi kârlar ve yabancı hava nakliye şirketlerinin Türkiyedeki bilet satışlarının hasılatı (A) hesabına, kendilerine tahakkuk eden irad, sair gayri ticari gelirler ve menkul ve gayri menkul satışları bedelleri ise (B) hesabına yatırılacaktır. Deblokaj döviz rejimi ile alakalı olan (A) hesabına yatırılan meblâğlardır. (B) hesabına yatırılacak olan meblâğların durumu ise bunların yeni tebliğ ile, hariç aktarılabilen paralar olmaktan tamamen çıkarılmış olmalarından ibarettir. Bu şekilde senede 8 ilâ 10 milyon lirayı bulan bir meblâğın döviz kaynaklarımıza tazyik etmesine mani olunmuştur. (A) hesabına yatırılacak olan paraların durumunda ise

bir değişiklik mevzuu bahis değildir. Ancak bu hesapta toplanan meblâğların bundan böyle daha kolaylıkla dışarıya aktarılacağı tahmin edilmektedir.

Son kararname muvacehesinde bir de (C) hesabı ihdas edilmiştir. Bu hesaba aşağıda tesbit edilmiş olan sebeplerle talep edilen dövizlerin Türk lirası tutarının yatırılacağı tasrih edilmiştir. Bu hesaba yatırılacak olan paralar tıpkı (A) hesabındakilerde olduğu gibi yeni ihdas edilen döviz kaynaklarından istifade etmek suretiyle dışarıya aktarılacaktır. Şumulü içine giren muameleleri tasrih eden maddelerde aynen şöyle denmektedir:

1 — Hariçte mukim hakiki ve hükmi şahıslara yaptırılan etüd, proje, revizyon, sondaj, tamir, öğretim, (Alumunum hususî resmi her dereceli öğretim müesseselerine getirilen yabancı öğretmen ve profesörler ile umumî mülhak ve hususî bütçelerden ücretleri ödenen bilcümle yabancı uzman, montör, öğretmen ve profesörler hariç) ve uzmanlık gibi hizmetler,

BP (AEGEAN) LIMITED

Yeni yazıhanelerinin

EGE Han, Cumhuriyet Caddesi'ne

nakledilmiş olduğunu

Sayın dost ve müşterilerine bildirir.

Telefon: 48 33 30 - Posta Kutusu: 291 Şişli - Telgraf adresi: BEEPEE, İstanbul

2 — Hariçte mukim hakiki ve hükmi şahıslardan sağlanılan fikri ve sımaî haklar ile teçhizat ve diğer malzemeler;

3 — Hariçten celb edilen sanatkâr, temaşa trupları ve spor kabileleri, dolayısı ile hariçe ücret, kira, mutad amortisman bedeli ve benzeri namlarla yapılacak ödemeler ile,

4 — Mezkûr şahıslardan İş kanununun şumulüne giren sanayi erbabının münhasıran kendi ihtiyaçlarında kullanılmak üzere hariçten mübayaâ etmek mecburiyetinde oldukları, kıymetli TL. 5000 ni geçmeyen yedek parçalar,

5 — İş, ticaret ve diğer zarurî sebepler ile harice yapılacak seyahatler için yapılacak tediyeler işbu tebliğ hükümleri dahilinde bloke edilir.

Diğer taraftan deblokaja muhassas hesaplar kısmında, (A) ve (c) hesapların da dondurulmuş olan meblağların hariçe aktarılmasında kullanılacak dövizlerin kaynakları şu maddeler ile tasrih edilmiştir.

(a) İşbu tebliğe bağlı listedeki malların 12 nci maddede tespit edilen esaslar dairesinde ihracından mütehassıl dövizler,

(b) Türkiyede mukim hakiki ve hükmi şahıslar tarafından, hariçte mukim hakiki ve hükmi şahıslar için veya bunlar adına memleket dahilinde veya hariçinde yapılan hizmetlerden işbu tebliğe bağlı listede tespit edilenlerin karşılığını teşkil eden dövizler,

(c) Türkiyeye gelen yabancı turistler tarafından Türkiyedeki masraflarını karşılamak üzere getirilen dövizler,

(d) Türkiyede mukim hakiki ve hükmi şahısların hariçte tekevvün edip de Türk Parasının kıymetini koruma hakkındaki kararlar ile bu kararlara müteallik tebliğler ahkâmı gereğince memlekette getirilmesi mecburi olmayan sermaye, servet ve gelirlerinden tahassül eden dövizler.

Bu muameleler dolayısı ile deblokaj dövizlerini satmak ve almak yetkisi 26 Bankaya tanınmıştır. İlâveten 4 turistik otel ve 2 seyahat acentasına münhasıran turistik mahreçli dövizleri bozmak selâhiyeti verilmiştir. Fakat bu müesseseler **deblokaj döviz alış ve satışlarını** ancak Amortisman ve Kredi Sandığı namına yapabileceklerdir. Bu suretle deblokaj dövizleri fonunun Amortisman ve Kredi sandığında temerküz etmesine imkân bulunmuştur.

Kısa bir tahlil neticesinde yapılan tahlilin esas itibariyle, döviz muamelelerinin içinde bulunduğu fiili vaziyeti resmîleştirmekten ibaret olduğu görülmektedir. Bir taraftan Türkiye lehine tahakkuk eden, fakat bütün kanunî müeyyidelerine rağmen serbest borsada muamele görmemiş önlenememiş olan döviz gelirlerinin bankalara intikal ettirilmesine çalışılmış, diğere taraftan da en muhtar vaziyette olan

kimselerin döviz ihtiyaçlarını, aslı rayıcın üzerinde bir rıyatta da olsa resmen temin etmek imkânı aranmıştır. Bu defa deblokaj döviz rejiminin şumulü içine alınmış olan bazı muameleler neticesinde, memleket hesabına şimdiye kadar bir hayli döviz tahakkuk etmiş olamkla beraber, bankaların doları 280 kuruş olan resmi kur üzerinden bazma mecburiyetinde olmaları yüzünden bunların kara borsayı beslemeelrine mani olunmadığı kabul edilerek, deblokaj dövizleri rayici hesaplanırken doların 525 krş. olduğu kabul edilmiştir. Bu suretle, bu gibi muamelelerden, memlekete gelecek olan dövizlerin, resmi kaynakları besliyeceği ümit edilmektedir.

Bu kaynaklardan hasıl olacak olan dövizlerin, kullanılmasını, muayyen muamelelere tahsis etmekle (Merkez Bankasına deblokaj dövizlerini tasarruf etmek hakkı tanınmamıştır; deblokaj dövizleri muamelelerine tavassut etmek yetkisi bile bu bankaya verilmemiştir), bu tedbirin basit bir devalüasyon olması önlenmiştir. Fakat bundan böyle, mühim bir kısım muamelelerin, bilhassa hususi sektörün dış alemle olan hemen her türlü muamelelerinin - bilumum ticaret emtiası ithalatı ve mühim bir kısım maddelerimizin ihracatı hariç - 525 krş. dolar rayici üzerinden yapılacağı neticesinden de kaçınılamaz. Geriye bilhassa devlet sektörünün dış alem ile giriştiği ticari veya her hangi bir surette tediyeyi iltizam eden muameleler kalmaktadır ki, deblokaj rejimine tâbi olmayan malların ihracından hasıl olacak döviz gelirlerinin bu işe tahsis edileceği anlaşılmaktadır. Bunlar doların 280 kuruşluk rayicine göre dahi dış pazarlarda kolaylıkla müşterî bulabilmiş olan maden cevherleri, pamuk v. s. gibi başlıca ihraç maddelerimizdir. Demek ki deblokaj rejimini teşmil etmek suretiyle Dış tediyelerimizi muvazeneyle sokmak için gayret sarfedilirken, Devletin dış tediyeye külfetini ağırlaştırmamak için azami dikkat edilmiştir. Bu arada hususi sektörün de mukavele veya benzeri bağlantılar ile deruhte etmiş olduğu dış tediyeye külfetleri korunmuştur. Mesela hususi müesseselerce getirilmiş olan öğretim üyelerinin ve hariçte okumakta olan talebelerimizin döviz muameleleri esas resmi kura göre devam edecektir.

Alınan bu tedbirlerle, Türk parası kıymetinin bundan böyle daha iyi korunabilmesi için, bu tedbirlerin istinat ettiği temel faraziyelerin doğru çıkması gerekir. Deblokaj dövizlerine tanınan rayicler, bu rejim dahilinde ihraç edilebilecek olan malların -ki liste yeni ilâvelerle bir hayli genişlemiştir - dış pazarlardaki sürümünün hakikaten artmasına, Türkiyeyi ziyaret edecek olan turistlerin çbankalarda bozduracakları dövizlerin beklendiği nispette çoğalması, hariçte serveti olan veya hariçten gelir sağlıyan Türkiye sâkinlerinin bu meblağları mem-

lekete aktarmak istemeleri kâfi derecede teşvik edilecek olursa, Amortisman ve Kredi Sandığı Deblokaj Dövizleri Fonu, bu kaynaktan beslenecek olan döviz taleplerini karşılayabilecek kadar gelişebilir. Aksi takdirde deblokaj dövizleri fonu, talepleri karşılayamayacak duruma kolaylıkla düşebilir, zira deblokaj dövizine karşı yüksek bir talep olacağı hiç şüphesizdir. Yalnız ecnebi şirketlerinin kârları ile alakalı olan kalemin 1955 yılı tutarı 34 milyon lirayı bulmuştur. Yeni kararnameye göre deblokaj döviz kaynaklarından karşılanacak ihtiyaçlarla alakalı talebin de cüz'î olmayacağı aşkârdır. Bu gibi ihtiyaçlar şimdiye kadar ancak serbest borsadan döviz temin etmekle giderilmekte oldukları için, yeni kararname gereğince, bunların daha ucuza temin edilmeleri mümkün olacaktır. Zira deblokaj dövizleri için kabul edilmiş olan rayicler, şimdiye kadar deblokaj muameleleri için muteber olan rayicler olup, serbest borsanın bir hayli dunundadır. Tamimin çıktığı gün serbest borsada dolar 7 ilâ 8 lira arasında muamele görmüştür. Türkiyedeki Amerikan personelinin istihkaklarını serbest piyasa rayici ile ayarlamak ve karşılık fonlarını bu işte kullanmak suretiyle Türk lirasına doğrudan doğruya tahvil eden Amerikan Misyonu, son defa doları 9 liradan bozmuştur. Bu emareler deblokaj döviz talebinin yüksek olacağına delil teşkil eder. Buna mukabil doların 525 kuruş olara ktesbit edilmiş olan deblokaj kurlarının, icab eden miktarda dövizin bankalar yolu ile muamele görmesini temin edecek seviyede olduğu şüphelidir. İlk hamlede deblokaj rejimini bu şekilde genişleten Hükümetin, deblokaj dövizlerine daha realist bir fiyat tesbit etmek suretiyle dış tediyelerimizin tevzinini sağlamak bağlamak yolunu neden tercih etmediği hatıra gelebilir. Ancak deblokaj rejiminden istifade etmek suretiyle şumulü geniş yeni bir rayic ihdas etme yolu da mâniâlarla doludur. Meselâ, yabancı hava yollarının bilet fiatları, elde edilen hasılatın deblokaj yolu ile ve doların takriben 560 kuruş rayicden harice aktarılabilmesine istinat ettirilmiştir. Bu rayic Türk lirasının çok aleyhinde değiştirilecek olursa, meselâ, hava nakliyat şirketlerini bilet fiyatlarını, petrol şirketleri de, petrol satış fiyatlarını değiştirmek için harekete geçeceklerdir. Bu takdirde henüz dışarıya aktarılmasına imkân bulunamamış, dondurulmuş hesaplarda bekliyen paraların ne olacağı da ayrı bir mesele teşkil eder. Zaten Hükümetler iktisaden sıkışık duruma düştükleri vakit, millî paralarının dış kıymetleriyle oynamak suretiyle işi halletmeye teşebbüs etmelerine mâni olmak için, Milletlerarası Para Fonu azalarına bazı mükellefiyetler yüklemiştir.

FORUM'UN İKTİSADİ MÜŞİRLERİ

SEKTÖRLER	Ünite	1955 Aylık Ortalama	Geçen Yıl Bu Ay	Bir Evvelki Ay	Hali Hazır Bilinen en son ay	En son aya göre		
						1955 farkı	Geçen Yıl bu ay farkı	Bir evvelki ay farkı
I. İstihsal :								
Linyit (Devlet)	1000 Ton	150.4	170.9	175.7	187.2	36.8	16.3	11.5
Maden Kömürü	1000 Ton	458.0	290.6	457.9	501.8	43.8	211.2	43.9
Çimento	1000 Ton	68.0	83.0	97.0	77.5	9.5	-5.5	-19.5
Ham demir	1000 Ton	16.7	16.5	21.5	22.5	5.8	6.0	1.5
Ham çelik	1000 Ton	15.7	15.3	14.6	15.4	-0.3	0.1	0.8
Bakır (Devlet)	1000 Ton	2.0	1.5	0.9	1.4	-0.6	-0.1	0.5
II. İnşaat :								
Bina ruhsatları	Adet	4315	6070	3990	4913	598	-1157	923
Yüz ölçümü	1000 m2	565.3	—	565.9	644.9	79.6	—	79.0
Kıymet	Milyon TL.	73.4	—	75.5	86.9	13.5	—	11.4
III. Ulaştırma :								
Taşınan yük D. Y.	1000 Ton	949.0	750.0	934.0	895.0	-54	145	-39
Taşınan yük Dz. Y.	1000 Ton	97.0	111.0	93.0	129.0	32	18	36
IV. Çalışma :								
İş yerleri sayısı	1000 Adet	19.1	19.4	19.416	19.274	0.3	0	-0.042
İşçi sayısı	1000 Adet	485.0	423.0	423.0	443.5	-41.5	20.5	20.5
V. Fiyatlar :								
Geçinme - İstanbul	1948 = 100	134.0	133.0	156.4	149.4	15.4	16.4	-7.0
Geçinme - Ankara	1948 = 100	137.4	140.0	152.0	150.0	15.6	10.0	-2.0
Toptan eşya	1948 = 100	126.5	135.0	146.2	141.4	14.9	6.4	-4.8
VI. Dış Ticaret :								
İthalât	Milyon TL.	116.0	100.5	112.4	83.0	-33.0	-17.5	-29.4
İhracat	Milyon TL.	73.0	50.5	37.6	36.8	-36.2	-13.7	-0.8
VII. Para :								
Tedavül hacmi	Milyon TL.	1926.0	1.935,9	2.176,5	2.298,6	372,6	362,7	122,1
Altın ve döviz mevcudu	Milyon TL.	- 174,5	-220,7	- 84,3	-75,4	99,1	145,3	8,9
Reşat Altını	T. L.	74,62	79,50	93,00	93,50	18,88	14,00	0,50
Külçe	T. L.	9,72	10,65	11,85	11,55	1,83	0,90	-0,30
Dolar (Transfer)	T. L.	9,50	8,60	7,69	7,69	-1,81	-0,91	0
VIII. Kredi ve Mevduat :								
Umumi Kredi yekûnu	Milyon TL.	5805,2	5382,0	6080,5	6324,7	519,5	942,7	244,2
Ticari kredi	Milyon TL.	3662,7	3394,6	3927,2	4135,0	472,3	740,4	207,8
Zirai kredi	Milyon TL.	1558,9	1503,8	1576,0	1606,2	47,3	102,4	30,2
İpotek mukabili kredi	Milyon TL.	438,7	348,8	428,8	431,5	-7,2	87,7	12,6
Sınai kredi	Milyon TL.	144,9	139,8	148,4	152,0	7,1	12,2	3,6
Mevduat yekûnu	Milyon TL.	3986,5	3447,6	4148,1	4205,3	218,8	757,7	57,2
Vadeli mevduat	Milyon TL.	690,7	639,5	765,8	795,5	104,8	156,0	29,7
Vadesiz mevduat	Milyon TL.	3345,8	2803,1	3382,3	3409,8	64,0	606,7	27,5
IX. Maliye :								
Vergi tahsilâtı	Milyon TL.	215,1	222,8	213,3	224,1	9,0	1,3	10,8
Hazine mevcudu	Milyon TL.	59,1	84,8	131,5	106,4	47,3	21,6	-25,1
Dalgali borçlar (iç)	Milyon TL.	1570,0	1317,6	1555,7	1591,8	21,8	274,2	36,1
Dalgali borçlar (dış)	Milyon TL.	202,0	219,8	264,8	269,7	67,7	49,9	4,9
Konsolide borçlar (iç)	Milyon TL.	985,0	843,5	1001,8	992,6	7,6	149,1	-9,2
Konsolide borçlar (dış)	Milyon TL.	767,0	750,0	846,4	846,1	79,1	96,1	-0,3

Not: Linyit, Maden kömürü, Ham demir, ham çelik ve bakır istihsalı, fiyatlar, Dış Ticaret için en son bilinen ay Ağustos 1956; Çimento istihsalı, Vergi tahsilâtı, ve iç ve dış dalgali ve taşınan yük, İş yerleri sayısı için Nisan 1956. Deniz yollarında taşınan yük, İş yerleri sayısı için Nisan 1956; Deniz yollarında taşınan yük için Mart 1956; İşçi sayısı ve Kredi ve Mevduat için Mayıs 1956; Tedavül hacmi, Altın ve Döviz mevcudu, Dolar fiyatı için Eylül 1956; Reşat Altını ve Külçe Altını fiyatları ve Hazine Mevcudu için Ekim 1956'dır.

İstihsaldeki asıl önemli tahavvüllerin vuku bulunduğu hususî sektöre ait rakkamlar sağlanamadığından Devlet sektörü için yün ve pamuk ipliği istihsalı rakkamlarının verilmesinden vazgeçilmiştir.

DÜZELTME: Geçen defaki müşirlerle (Sayı: 58) en son ay işçi sayısı rakkamı 376,5 yerine 388,0 olacaktır.

Son İktisadi Gelişmeler

İSTİHSAL :

İstihsalde geçen yıla nazaran genel olarak cüz'i artışlar vardır. En önemli artış maden kömürü istihsâlinde; bu sektörde istihsâl geçen yılın aylık ortalamasına nazaran 43.8 bin ton ve Ağustos 1955'e nazaran 211.2 bin ton artmıştır. Çimento istihsâlinde Temmuz 1955'e azaran önemli bir azalma vardır; istihsâl Temmuz 1955'te bir ay evveline nazaran da bir

hayli düşmüştür. Bakır istihsâlinde de geçen yıla nazaran önemli sayılabilecek azalmalar vardır.

İNŞAAT :

İnşaatta öteden beri müşahede edilen önemli azalma temayülünün devam ettiği anlaşılıyor. Gerçekten, Nisan 1956 zarfında alınan bina ruhsatları sayısı Nisan 1955'te alınmış olanlara nazaran 1157 adet azdır. (takriben % 17).

ULAŞTIRMA :

Bu sayıda da deniz nakliyatı için yeni rakkam verilememiştir. Demiryolu nakliyatında geçen yıl aynı aya ait rakama nazaran artış varsa da bir evvelki ay ile geçen yılın aylık ortalaması Nisan 1956 rakkamlarına göre daha büyüktürler.

ÇALIŞMA :

İş yerleri sayısında geçen yıla nazaran bir duraklama ve bir evvelki aya nazaran da bir azalma vardır. İşçi sayısında Mayıs 1956'da Mayıs 1955 ve bir evvelki aya nazaran artış varsa da hâlihazır bilinen rakkam 1955 aylık ortalamasından düşüktür. Bittabi, bu sayıda verdiğimiz rakamlar Millî Korunma Kanunundaki taddillerin tatbikinden evvelki durumu aksettirmektedir.

FİYATLAR :

Geçen defa, İstanbul geçinme endeksinin genel Haziran 1956 rakkamını 155.5 olarak vermiştik; bu defa, bu rakkamda bir tashih yapılmış ve 156.9 olmuştur. Bu sayımızda verdiğimiz rakkamlar, Millî Korunma Kanunu tâdilâtının tatbikinden sonraki devreye aittir. Açıkça görülmektedir ki bahse konu yeni tâdiller genel fiyat seviyesini 1955 seviyesine düşürebilmiş olmaktan uzaktır. Bundan başka, yeni kanunun tatbikine başlanmadan evvelki fiyatlarla, başladıktan iki ay sonraki fiyatlar arasında da, hayat pahalılığının azaltılması bakımından anek cüz'i farklar vardır.

DIŞ TİCARET :

İhracatımızdaki azalma temayülü Temmuz ve Ağustos 1956 aylarında da devam etmiştir. Ağustos 1956 ihracatı Ağustos 1955 ihracatına nazaran bir hayli azalmıştır. Bununla beraber, ithâlatta da geniş ölçüde azalma temayülü bu aylarda devam etmiştir.

PARA :

Tedavül hacmindeki artış devam etmektedir. Altın ve döviz mevcutlarımızda açık azalmaya doğru gitmekle beraber, açığın hacmi el'ân önemlidir. Dolar fiyatındaki düşme temayülü devam ediyor.

KREDİ ve MEVDUAT :

Umumi kredi yekûnundaki artışlar son alınan tedbirlere rağmen önemli ölçüde devam etmektedir. Vâdeli ve vâdesiz mevduattaki artış da önemli ölçüde devam ediyor.

MALİYE :

Vergi tahsilâtında geçen yılın aynı ayına ve aylık ortalamasına nazaran cüz'i

artışlar vardır. İç ve dış dalgalı borçlardaki artış temayülü devam etmektedir. Buna mukabil, geçen aya nazaran iç ve dış konsolide borçlarda hafif bir azalma vardır; ancak, bu borçlarda da geçen yıla nazaran önemli artışlar görülmektedir.

NETİCE :

İktisadi müş'irleri neşretmeye başladığımız tarihtenberi, ekonomimizde müşahede edegeldiğimiz ana temayüllerin, en son müş'irdeki mutalardan anlaşıldığı üzere, aynen devam ettiği görülmektedir. İstihsal (devlet sektörünü gösterdiği halde), ulaştırma, çalışma ve dış ticaret sahalarında bir duraklama ve yer yer gerileme temayülü sezilmektedir. Buna mukabil, para ve kredi hacmindeki genişlemeler devam etmektedir. Devlet maliyesinin durumu da, vergi tahsilâtında bir duraklama haline yaklaşıldığını ifade etmektedir. M. Korunma Kanununun ilk tatbik aylarındaki tantanaya rağmen, umumi fiyat seviyesinde, mevsimlik temevvüçler gerisinde esaslı bir düşme meydana gelmediği de görülmektedir.

Okurların forumu

Neye Dayanacağız ?

Yazı Kurulu'na,

Derginizin 1 Temmuz 1956 tarihli sayısında çıkan "Neye Dayanacağız" başlıklı mektubunda Çorumlu İbo, gerek Demokrasi davamız, gerekse, daha şumullü olarak, inkılâplar alanında bugün hiç şüphesiz içerisinde bulunduğumuz fasit daire üzerine dikkati çekiyor. Yalnız, benim şahsen pek emin olamadığım nokta şu: Aydınlarla dayanmakla işin içinden çıkılmıyacağını belirttikten sonra Çorumlu İbo'nun "neye dayanacağız" diye sorması acaba sadece, içerisinde bulunduğumuza inandığı çaresiz durum karşısındaki kötümser hislerinin bir ifadesi midir? Yoksa acaba "Neye dayanacağız" sözü bir ümit kıvılcımı ihtiva ediyor mu? Eğer öyle ise nedir? Nerede bu ümit? Onu bulmak için hangi yöne bakacağız?

Fikrimce, İnkılâbımızın içine düştüğü fasit daireden çıkmasının ilk bakışta beş yolu var (ve bugün Türkiyede bunların herbirinin hararetili taraftarlarına rastlandığı muhakkaktır):

1 — Fasit dairenin mevcudiyetini ve dolayısı ile bundan kurtulmak lüzumunu toptan inkâr ederek hadiseleri oluruna bırakıp beklemek; çünkü, bu görüşe göre, demokrasiye ulaşabilmek için Türk cemiyetinin de diğer Avrupa cemiyetlerinin son üç dört asır içerisinde geçtikleri lüzumlu safhalardan geçmesi gerekir.

2 — Bugün siyasi hayatımızda üzerlerine liderlik rolünü almış, veya ileride alacak olan kimselerin hakikî vazifelerinin ne olduğunu kendiliklerinden idrak edip, gerek demokrasi gerek inkılâplar

mücadelesinde daha idealist bir ruhla millete yol göstermeleri.

3 — İdareyi bir diktatörün veya diktatörler gurubunun eline verip milletin önce iktisadi ve kültürel sahalarda kalkınmasını sağlamak. Bu görüşe göre nüfusunun en az % 60 ı cehalet içinde olan bir milletin tarihinde ilk defa olarak giriştiği Demokrasi tecrübesinde başarısızlığa uğramasını tabii karşılamak gerekir.

4 — Bir burjuva demokrasi şu veya bu yollarla memlekette yerleşmiş ve benimsenmiş gösterilse dahi, iktisadi ve sosyal eşitsizliklerin mevcudiyeti hakikî demokrasî ile bağdaşmayacağından tek çıkar yolun hiç olmazsa Marksist temayüllü bir sosyal ihtilâf olduğunu kabul etmek.

5 — Memleket aydınlarının bilhassa aydın gençliğin daha şuurlu bir inkilâp anlayışına sahip olup demokrasi ve bilhassa genel inkilâp mücadelesine samimiyet ve imanla katılması.

Bunun için de hiç şüphe yok ki, aydın gençliğin ve ona yol göstermek mevki ve iddiasında olanların inkilâbımızı bütün cepheleri ile gerçekleştirme yolunda idealist bir mücadele ruhunu hayalî, modası geçmiş, aptalca v.s. telâkki etmek veya eder görünmek gafletinden bir an evvel kurtulmaları gerekmektedir.

Meselenin üzerinde biraz düşünülünce bu hal çarelerinden ilk dördünün zahiri ve aldatıcı olduğu gözden kaçmayacaktır zannediyorum. Geriye kala kala beşinci yol kalıyor. Zira son otuz otuzbeş senedir cemiyeti her bakımdan ilgilendiren topyekûn bir inkilâp hareketine girişmiş bulunuyoruz; ve Atatürk inkilâpları bir bütündür; ve bugün kendini gösteren demokrasi davamız inkilâbımızı gerçekleştirmeye davamızın bir parçasıdır. Evvelâ bu hareketi gözden kaçırmıyalım. İnkilâbın arzettiği daha şumullü fakat esas davayı bir kenara bırakarak memlekette kısa yoldan bir demokratik sistem yerleştirmek çabasında olanlar, demokrasiye sıra gelece kadar önce "İnkilâpları" şu veya bu yollardan, icabında baskı dahi kullanarak millete kabul ettirip benimsetme politikası taraftarları gibi, ve onlar kadar, ne inkilâbımızın asıl mânâ ve mahiyetini ne de gerçek demokrasinin ne olduğunu anlamış kimseler olduklarını göstermektedirler.

Gerçek inkilâp mücadelesi gerillikle, cehaletle mücadeledir; hastalıkla mücadeledir; fakirlikle, sefalet ve sosyal adaletsizlikle mücadeledir; mahiyeti, gayesi ne olursa olsun diktatörce zihniyetle, şark zihniyeti ile, kendi menfaatleri uğruna milleti İhmâl edenlerle mücadeledir. Kıscası gerçek inkilâp mücadelesi gerçek demokrasinin bütün cepheleri ile memleketimizde yerleştirilmesi mücadelesidir. İnkilâbı gerçekten benimseyen, inkilâp için mücadele etmeğe gerçekten karar veren Türk gençliğinin bugün, dergimizin notunda da belirtildiği gibi, ne faşizme yaklaşan aşırı bir milliyetçiliğe, ne bir komünizm ideolojisine, hatta ne de bir "Demokrat" olmağa

ihtiyacı var. Atatürk bize çok evvelden mücadele istikametimizi, bu mücadelenin ana sebeplerini ve zaruretini göstermiş bulunuyor. Bize, gençliğe düşen vazife Atatürk'ün davasını gereğini anlayıp geliştirerek, işe koyulmaktır. Daha doğrusu işe koyulmaktır...

Çünkü Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana 33 yıl geçtiği halde bugün biz hâlâ yerimizde saymaktayız. Halâ bir demokrasi davamız var; ve buna karşılık ne eğitim davamız ne de iktisaden kalkınma davamız halledilmiş bulunmamaktadır. Uğruna bir zamanlar hürriyetten o kadar fedakârlıklar yapılan eğitim davası aslına bakılırsa hâl yoluna dahi henüz girmemiş bulunuyor. Ve şimdi de iktisadi kalkınma uğruna bir defa daha hürriyetten fedakârlık yoluna sapılmışa benzenmektedir.

Bütün bunların sebebini, bana kalırsa, Cumhuriyetten bu yana aydınlarımızın ve gençlerimizin bir taraftan inkilâbın asıl mahiyetini çoğunlukla anlamamış olmalarında, diğer taraftan da ve bilhassa, inkilâpların memlekette bir an evvel yerleşmesi zarureti karşısında bugüne kadar süre gelmiş olan vurdumduymazlıklarında ve imansızlıklarında aramak gerekir.

İçerisine düştüğümüz fasit daireden çıkmanın tek yolu her Türk gencinin şuurlu İnkilâpları gerçekleştirmenin zarurî olduğu fikrinin bir iman vasfını kazanması ve yeni bir ferdiyetçilik anlayışının aydın gençliğin şuurlu yerleşmesi olacaktır. Bu yeni ferdiyetçilik her şeyden evvel, bugün aydınlarımız arasında maalessif pek rastladığımız, idealizme bir aptalca kahramanlık gözü ile bakan, düşünce ve hareket tarzlarında biraz idealist temayüller görünen kimselerde olur ilmaz ruhi kompleksler bulup çıkaran, neme lâzımcı, "bir ben mi varım" zihniyetini taşıyan egoist ve şuursuz bir ferdiyetçilik değildir; inandığı bir gayenin tahakkuku için çalışırken çöllerin, balta girmemiş ormanların ortasında kendini her türlü maddî ve manevî tehlike ile karşı karşıya koymaktan çekinmeyen bir misyonerin zihniyeti ile "her koyun kendi bacağından asılır" atasözünü düstur edinişini, ve kendine olan ilgisi bakımından, başkalarını, başkalarının ne yaptıklarını ve ne yapmadıklarını unutmamasını bilen kişinin ferdiyetçiliğidir. Memlekette ve bilhassa aydın ve vatansever gençlerin arasında böyle bir suur uyanmadıkça Atatürk inkilâplarının memlekette gereğince benimsenmesine de bugünkü fasit daireden kurtulmamıza da imkân yoktur. Saygılarımla...

Paris, Tektaş Ağaoglu

«Öğrenci Ali» ve Diğerleri

Forum Dergisine,

Bu günlerde bir kurumda toplanıldı, tartışıldı, konuşuldu. Bir ödülün sahibi seçilecekti. Beklenildi. Sonunda "Ali" şanslı çıktı, bu işten.

O. Hançerlioğlu; yaşamış, kurmuş düşüncelerini, bir adam yaratayım demiş kendince. Öyle bir adam olsun ki "Toplumcu gerçekçilik" ölçüsüne uysun. Sanatkârın bu yapıtındaki başarısını burada tartışmıyacağız. Fakat ölçü "kurumun amaçlarına en çok uygun olan" olsa bile başarı var diyebiliriz.

Tavuk Ali, Bakkal, emekli, iş adamı nihayet bakan Aliler içinden sanatkarın "Toplumcu gerçekçilik" yöneline konu olanların yaşamalarında, bilmem bizim kuşağın bu koluna girenlerinin yadırgadıkları taraflar var mıdır? Bunlar içinde "Öğrenci Ali" bizim koldan olduğu için dikkatimi çekti. Doğrusu; çok yadırgadım "Ali"nin "öğrenci Ali"sini.

"Ali"nin öğrenci Ali'si yaşamaya bitik yazmakla başlıyor. Hem de sular gibi susadığı sevgilisine yazıyor bu bitik.

Hoş şey, güzel şey sevgiliye bitik yazacak huzuru bulması öğrencinin. Ama nerede bu huzur, nerede huzursuzluk içinde yazılan bitik okuyacak bağlı sevgili. Ne liseyi aşmış delikanlıların doldurduğu sokaklarda, ne fakülte kapılarında, ne de bir yere "kapağı atabilmişlerin" buldukları yerlerde bu huzurun mutluluğuna ermiş bir yüze rastlamıyoruz. Hem "Anadolu Ağasına" en az ağabeyleri, babaları kadar ilaç bulmaya çalışmak, hem de bir kaşık ayrına kavuşmak dileği ile ana kucağını terketmişlerin çıktıkları, bu yolun başında; o büyük ağrıyı unutturacak kadar "kişisel ağrılara" tutulmadıklarını kim savunur şu günlerde.

Bu böyle iken; Fakültelerin çeşitli sınıflarında okuyan gençliğin başındaki geçim derdi, yaşayabilmek kaygusu, yemek, yatak, kitap, kütüphane gibi zorunlu sıkıntılar dururken, gerçekçi gençlerin sanatçının öğrencisinin yaşamaya sevgiliye bitik yazarak başlaması, şaşırttı bizi. Mutlu kişi imiş "öğrenci Ali" bunlardan haberi olmadığına bakılırsa...

Geçenlerde duydum Bir öğrenci yazdığı bitik karşısındakine okutamadığı için Bakırköyü boylamış. Bu arada bitik

KAVAKLIDERE
Yakut Damlası

sahibinin babasına da Bakırköylü olma-
dan az önce "Sayın, Muhterem Mende-
res bizim yüzüğümüzü takmak için se-
yahatten döndü. İkinci bir defa dön-
dürmek ayıp olur, geç kalmasın bu iş
beyefendi, demiş. Sayın Başbakanımı-
zın seyahatten döndüğü, birçak fabrika
kapılarına Vatan sathındaki kalkınma-
nın yüzüğünü taktığı, hatta Türk Mil-
leti ile büyük çaptaki yükseliş hamlele-
ri arasında nikâhlar kıydığı muhakkak.

Fakat Öğretim - Eğitim ve bilhassa
genç münevver adaylarının davasına ça-
reler bulunmaya çalışıldığına inanamıyo-
ruz. Hele hususi yurtlarda, otel odala-
rında bir yatakta beraber gecelemeye
mecbur olarak; ertesi gün bir yere ka-
pılanamamanın korkunç rüyaları ile u-
yanan Üniversite gençliğinin ayrı ayrı
kişilerinin buna inanması adeta imkân-
sız. Sait Faik iş ve işçi muhitini anlata
anlata işçilerin dertli varlığını tanıttı.
O. Hançerlioğlu ise, adeta korkarcasına,
yaşadığı gibi yazmak, reel hayatı ak-
settirmek yolundaki sanatkâr kalemiyle,
romantik elbise giydirdiği, bu yıllanmış
yarayı tanıtmıyor bile.

Yaz tatilini talih rüzgârının itmesi ile
bir işe girip çalışarak geçinenlerin, a-
lın teri karşılığında giydikleri temiz ye-
ni elbise içinde şeklen sağlayabildikleri
ılık ilgi, ya otobüste veya gişe önünde
mırıldandıkları "bir paso" terimi ile si-
liniverdikten sonra; Üniversite öğrenci-
sinin hele bu materyalist çağda çılgınca
aşk bitikleri yazacak kadar bu yolda-
ki ızdırabını idrak edebileceğine aklımız
ermiyor gerçekten.

Lisenin daha ilk sıralarından başla-
yan şu veya bu mesleğe sahip olmak iste-
ği, sarfedilen büyük çaba, kadro me-
selesi, alınacak talebe sayısının azlığı,
çalışma imkânsızlıkları, elde edinilmesi
arzulanan kıymeti çeşitli kimselerin
kaptırmasına alet olarak kaybetmişlerin
çoğunluk olması gibi korkular yüzünden
Dr. namzetlerinin öğretmen, öğretmen
namzetlerinin zanaatkâr, sanatkârların
teknik eleman yetiştirildikleri hakikati
de acı bir hikâye ve söz konusu değil
midir? Fakat bu hikâye O. Hançerlioğ-
lunun ki pek benzemiyor. Sayın yazar
kızmasınlar. Benzemesini en az kendisi
kadar biz de isterdik. Biz ona uyama-
oğımıza bakın ve bu uymak yolundaki
çabamızda anlaşılırsa bilmem o zaman
ne düşünür sayın yazar.

"Öğrenci Ali'nin anlatılan hayatı e-
ğer Üniversite içinde, tesadüflerin; çe-
şitli yolların yine çeşitli yolcularını bi-
araya getiren bir ilim yuvası içinde ge-
çiyorsa, burada da bilmem ama öğle me-
sut Ali beyleri pek bulamıyoruz. Söz
buraya aktarılınca iş dahada çatalanı-
yor. Fakülte yurtlarında yer bulmak,
yemekhane önünde sıraya girmek, beş
on kişinin faydalandığı bir kitabı oku-
yabilmek için gün kollamak, aç kalırım
korkusu ile aboneli olduğu lokantanın

ya M. K. K. ya uymaması yüzünden ya
da Belediyece sihhate aykırı bulunarak
kapatılmasıyla korktuğunu başından a-
tabilmek için geçirdiği günlerin karma-
şıklığı içinde; bilmem ki kaç yüksek öğ-
retim genci, kuracağı yuvanın sabırlı
yoldaşına bitik yazacak zamanı bulabili-
yor.

Bu arada bu dertlerin hiç birinden
haberi olmayanların da imtihan öncesin-
den başlayan doğum ağrılarını, sonun-
da ebeveyni eli boş bırakmanın acısı için-
de, bütün ömürlerini "Toplumsal Ger-
çekçilik" içinde geçirdiklerini sanmı-
yorum.

Olsa olsa "Öğrenci Ali'nin hayatı,
ömrünün otuz yılını İskoçyanın maden
ocaklarında Hekimlik yaparak geçirmeye
hazırlanan A. J. Cronin'in Dr. Manson'-
nun hayatının ikinci kısmı olur. Onun
da Christine gibi bir sevgiliyi bulup
tam mesut olacağı sırada kaybedişini gö-
rünce, huzurun, gerçek manada; insanın
verimli yollarda gücünü harcamasını
sağlayacak huzurun, "Öğrenci Ali'den
başka kimsede bulunabileceğine aklımız
ermedi

"Öğrenci Ali'ye, o büyük aşkı mem-
leket davalarına harcayacak gücü ka-
zanarak, benzeyeceğimiz günlerin yakın
olduğu tesellisi içinde avunmaktayız.

Ankara. Hakkı ŞAHAP

Liselerde Osmanlıca

Yazı Kuruluna,

Bay Kaplan, öteden beri Türkçeyi,
öz-türkçeyi yerer durur. Ne varmış bu
osmanlıcada sanki.. Kaplan'a göre: tuhe-
i haşr varmış hanı zisafa varmış, takibat
varmış, idare mameleki varmış.. Doğru-
dur bütün bu ve buna benzer tilcikler,
kavramlar vardır diye Osmanlıca bilmek
gereklidir belki ama, kullanmak yersiz ve
sakıncalı değil midir? Kendisinin düşün-
cedaşı bir başka öğretim üyesinin deyi-
miyle, biz toplumca "kültür değişimi"ne
uğramış bir ulusuz. Ekin değişimini sağ-
layacak öğelerin ve araçların başında ise
"dil" gerçekliğinin geldiğini unutmak ve
umursamamak: bir gökçe-yazın öğretim
üyesine yaraşmıyor doğrusu.. Ama Kap-
lan'ın benimsemek anlayışını bir türlü
göstermek istemediği de; işte bu yeni top-
lum düzenine kavuşmek amacına yönel-
tilmiş olan devrimlerimiz -bu arada dil
devrimimiz-di. Günden güne kökleşen,
yaygınlaşan devrimlerimiz yöncülerinin
nicelik ve nitelik üstünlükleri ile daha da
güçlendikçe: ATATÜRK'çülük bir "ideo-
loji" olamaz saplantısına bağlı kalmaktan
kendisini kurtaramamış B. Kaplan'ın "os-
manlıca" düşünmesi, "osmanlıca"nın sa-
vunuculuğunu yapmak çabası geniş ve
çevresel bir etki yaratmaktan irak bulu-
nacaktır kuşkusuz.. Buna karşılık tepkisi-
nin olumsuzluğu açıktır.

Ama sayın Kaplan'ın üzerinde durdu-
ğu ve osmanlıca çıkarına kullandığı dü-
ğüncesini belgitleme araçları da pek ya-
bana atılır nenlerden değil hani.. Gerçek-
ten Tevfik Fikret gibi: "Şüphe bir nura
doğru koşmaktadır-Hakkı tenvir ukul için
haktır". "Siz ey feza-yı ferdanın küçük
güneşleri -Artık birer birer uyanın" diyen
ozanımızı tanımak, bilmek: bugüne ışık
tutan tarih bakımından asıldır. Gene :
"Ne mümkün zulm ile, bid'at ile imha-yı
hürriyet -Çalış idraki kaldır mukteditersen
ademiyetten" diyen hürriyet ozanımızı as-
lından okuyup anlamağa çalışmanın asısı
yokunsanamaz. Ne var ki: Osmanlı ozan-
larının tümü de böyle güzel deyişlerde
bulunmamışlardır. Gergi: Türkçecilerin iç-
inde de çirkin söyleyenler vardır. Önem-
li olan: dil üzerinde durduğumuz için "ne
söylenildiği" değil de "nasıl söylenildiği" dir.
"Nasıl söylenmek" gerektiği konusunda ise,
bugün için, "osmanlıca söylememek"
önemlidir. Osmanlıca söylememek için de
osmanlıcanın hortlamasına yer vermemek
gerekir. Osmanlıca'yı sanat çevreleri ya-
şatmıyorlar zaten. Bazı bilim çevrelerinde
ise bilimcilerimizin zora katlanmayı göze
almak istemeyişlerinden ötürü yaşamak-
tadır. B. Kaplan'ın çok çok iler; sürdüğü:
bilgiyatımız üstüne düşen toplumsal gö-
revini yerine getiremiyor savı, öz bakımın-
dan olduğu dek, biçim-dil bakımından da
kaplamsal bir anlam taşıdıka benimsene-
bilir. Örnek olarak verdiği İst. Hk. Fak.
deki düşünce: "Kamu görevi, kanunun ya-
rarına yöneltilmiş bulunmakla, kesintisiz
ve karışmadan uzak işlemek zorundadır.
Oysaki: Kentsel Yasanın sorumluluk yar-
guları, yönetime uygulanacak olsa bun-
dan-yönetme malvarlığını, işyarin kusur-
luluğundan ötürü, sorumluluk yükselme-
siyle görevin gidışı sarsılabilir, durabilir."
biçiminde de söylenemez miydi? Ama sa-
yın bilimciler bu çabayı göstermekten:
Türk diline yararlı olmaktan çekiniyor-
lar. Alman dilini, yalnız sanatçılar değil,
bilimci ve felsefeciler de, dinciler de (M.
Luther) oluşturmak çabasında bulunduk.
larından kişilikli bir dil niteliğine ulaşmış-
tır almanca.. Ama bizde sanatçılar dışın-
da bu anlayışı gösteren adam çıkmıyor
pek.. Kur'anın türkçeleştirilmesi ne tar-
tışmalara yol açıyor, görüyoruz. Baltacı-
oğlu'nun türkçe-Kur'an çevirisi bir ya-
yınlansa kimbilir neler demeyecekler..
Yalnız saklayıcılar mı, devrimden yana
olanlar bile tepki gösterecekler. Türkçe-
mizin öz-benliğine erebilmesi için dinsel
yazıların da araç edilmesi ise: ne günah-
tır, ne de gericilik.. B. Kaplan bile ufa-
cık bir çaba ile yazısının sonundaki düşün-
cesini daha arı, daha duru, daha türkçe
söyleyebilirdi: vazife'ye ödev, tahsil'e öğ-
renim, vasıta'ya araç, nesil'e kuşak, ikti-
fa'ya yetinme, hazmetme'ye sindirme,
mecburiyete zorunluluk demekle.. Sayın
Kaplan bu karşılıkları bilmez mi? En iyi
bilenlerin arasındadır. Yalnız osmanlıca
bildiği için osmanlıca kullanmak alışkan-
lığını yenemiyor işte.. Liselere de kona-
cak osmanlıcanın sonucu bu olacak: genç

kuşaklar, belledikleri eski dili konuşmalarında ve yazılarında kullanmak bilgiğine düşecekler. Sonuçta: Türkçemiz, altında yapmacık aşılama ile doğurtluğu medresenin arap-fars dilinin egemenliği altında yapmacık aşılama ile doğurtluğu uydurma osmanlıcaya kurban edilmiş olacaktır. Hayır, B. Kaplan, bu sonucu görmeğe, türkçemizin devrim kuşaklarının gözü önünde kıyılmasına gönül "Evet" di-yemiyor. Nasıl Mustafa Nihat: bugünün kuşaklarına, osmanlıca metinleri anlaşılır bir dil içinde vermek büyüklüğünü gösteriyorsa, Siz de öğrenci ve öğretim üyesi arkadaşlarınızla birlikte eski yapıtları Türkçemize kazandırmak yönüne gitmek çalışkanlığını gösteriniz. Sanırım: böyle bir çalışma hem olumlu ve verimlidir, hem de liselere osmanlıca koymanın sakıncalarını önleyicidir.

İzmir, M. Vasıf ERSOY

M. Korunma Kanunu Faydalı mı ?

Forum Yazı Kuruluna,

Derginizin 1 Ekim 1956 tarihli nüshasında, Okurların Forumu sütununda Ümit Karaçak ve İnal Ataç imzalarıyla in-tişar eden yazılarda, "Millî Korunma Kanunu" başlığı altında yine derginizin aynı sütununda neşredilen yazıma karşı yapılan tenkitlere verdiğim cevabın neşrini saygılarımla rica ederim.

Sayın Ümit Karaçak,

Tenkidinizde belirttiğiniz gibi, yazımda fiat yükselişlerinin sebebini tüccar sınıfının aşırı kazanç hürsüne istinad ettirmedim. Nitekim yazımın birinci paragrafında memleketimizin iktisadi durumunun hülâsasından çıkan netice, halihazırda enflasyonun mevcut olduğudur ki fiat yükselişine de sebep muhakkak ki budur. Aşırı kazanç hürsü da enflasyonun neticesidir. Bundan sonraki paragraflarda ise iktisadi tedbirlerle içinde bulunduğumuz durumu normale döndürmek, dolayısıyla enflasyona mâni olmak uzun zamana mütevakkıf, hükümetin takip ettiği yolun ise kısa vadede neticeye ulaşmak olduğundan Millî Korunma Kanununun bu gayeye uygun şekilde kısmen de olsa müsbet neticeler vereceğidir. Halbuki siz tamamen enflasyona karşı alınacak iktisadi tedbirleri yazıma tenkit olarak sıralamış, tetkik ettiğimiz mevzudan ayrılmışsınız.

İnal Ataç beyin yazısına vereceğim cevapların bir kısmı ümit Karaçak beyin de tenkitlerine cevap teşkil etmektedir.

İ. Ataç Millî Korunma Kanunu sebebiyle fiatlardaki düşüş istihlâk hacmini arttırdığı için mal stoklarında bir azalma

olmuştur. Bu boşluk ise dahili istihlal ve ithalatla doldurulabilir. Diyerek, dahili istihlalde kâr hadlerinin tatminkâr olmayışının hususî sektör yatırımlarını baltalayacağına temas ediyor. Ü. Karaçak da aynı fikri müdafaa ediyor.

Kanunun tayin ettiği kâr hadleri normal kazançlarına nazaran az olabilir. Haddi zatında beliren fiatlar İ. Ataç'ın da belirttiği gibi normal fiata tekabül etmektedir. Yani istihlal ve istihlâk hadlerini eşit kılmaya mütemayildir. Ticaret anormal, gayrimeşru kazançlar temin etmek demek değildir. Ancak onu bu duruma sokan enflasyondur. Kanunun gayesi de enflasyonun sebep olduğu fiat artışlarına, spekülasyona ve karaborsaya mani olmak ticaret hayatına ve âmmeye refah sağlamak, normal bir ticaret seyri yaratmaktır. Bu şartlar altında normal fiata uygun kâr hadleri sebebiyle yatırımların durmasına mâni olacak yukarıda zikredilen sebep de ortadan kalkar, istihlal de devam eder.

Ü. Karaçak ve İ. Ataç'ın müştereken temas ettikleri bir nokta da fiatların tenezzülü ile ihtiyaçların kolay temininden ötürü reel gelirlerdeki artışın istihlâk temayülü neticesi tasarrufa değil istihlâke gideceğidir. Şurası muhakkaktır ki istihlâk temayülü ne kadar geniş olursa olsun, istihlâk aynı hızla ilâ nihayet devam edemez. Gelir arttıkça - veya fiatların düştüğü nisbette iştirâ gücü arttıkça - istihlâk aynı nisbette artmaz. Yani istihlâk temayülü azalır. Fiatların yüksek olduğu zamanlar tatmin edilemeyen ihtiyaçların giderilmesi için kanundan sonra, kısa bir süre dahilinde istihlâk büyürse de, bilâhare fiatların tenezzülü dolayısıyla tatmin olmuş ihtiyaçlardan ötürü istihlâk temayülü azalacak, tasarruf imkânları doğacaktır.

İ. Ataç, kanunun tayin ettiği kâr hadlerinin normal fiata tekabül ettiği halde karaborsadan bahsetmenin bir tenakuz olduğuna temas ediyor. Teorik bakımdan yerinde bir tenkittir. Fakat yazımda "Kâr

hadlerinin eskiye nazaran azlığı dolayısıyla normal yoldan satmaktan imtina edip karaborsaya temayül edenler olabilecektir. "Şeklinde bir ifade kullandım. Yukarıda da temas ettiğim gibi anormal kazançlara alışmış olan ticaret efradı için kanunun tayin ettiği kâr hadleri az görülebilir. Normal fiat ise istihlâk haddi ile istihlal haddini müsavi kılan bir fiattır. Bu teva-zünü bozmak isteyen karaborsacı mal piyasadan çekerek kanunun tayin ettiği fiatların fevkinde fiatlarla satış yapabilir. Nitekim bunu düşünen kanun vazı da bu gibi vaziyetlere karşı şiddetli müeyyideler koymuştur. Fikrimde bir tenakuz olmadığı kanaatindeyim.

İ. Ataç'ın piyasada azalan mal stokunu dolduracak, ikinci kaynak olarak aldığı ithalat babında ise serdettiği tenkitler yazımın muhtevası tam anlaşılmadan yapılmış. Paramızın kıymetinin artmış olması dolayısıyla dış borçlarımızın tamamen ödeneceği, dahilinde efektif talebin külliye karşılanacağına temas etmedim. "Borçlarımızın ödenmesini kolaylaştırırsak" şeklinde bir ifade kullandım. Bu da takdir edilir ki İ. Ataç'ın zikrettiği manâya gelmez. Borçlarımızı ödenmez hale getiren sebeplerden biri ve en önemlisi de enflasyon sebebiyle paramızın kıymetinde vuku bulan tenezzüllerdir. Para kıymetinde kanun dolayısıyla sun'î de olsa kaydedilecek yükseliş, bu borçları kolay ödenir hale sokar. Bu sebepten evvelki yazımda da belirttiğim gibi, kanun daimî değil, ilerde iktisadî hayatımıza, yine iktisadî tedbirlerle yol çizebilmek için müsait zemin hazırlamak maksadıyla muvakkaten faydalı olacaktır.

Saygılarımla,

Ömer ŞAHİN

Yazılarımızın çokluğu dolayısıyla, bu sayıda "Ne Diyorlar" kısmını koyamadık. Okuyucularımızdan özür dileriz.

D İ K K A T

Ankara Akşam Yüksek İktisat ve Ticaret Okulu Muhasebe Öğretmeni
JALE SAHAY'IN

Ticari Bilgiler ve Muhasebe

kitabı yakında satışa çıkıyor.

İSTANBULDA: İsmail Akgün ve İnkilâp kitapevlerinde.

ANKARADA: Berkalp ve Akba Kitapevlerinde.

ADANADA: Adana Ticaret Lisesi Kooperatifinde

SATIŞA arz edilecek bu eseri:

Bankalar ve Vekâletler müfettişlik ve uzmanlık imtihanlarına gireceklere, Ticaret Liseleri talebelerine; Yüksek Ticaret Okulları öğrencileri ile İktisat ve Siyasal Bilgiler Fakültesi lisans talebelerine; pratik hayatta çalışan muhasebecilere ve bilhassa muhasebe öğretimi ile meşgul olanlara tavsiye ederiz...

Söylenemiyen Sebepler

Muvaffak ŞEREF

Geride toplumların tarihlerinde öyle anlar gelir ki, ileri toplumlara uzaklıkları kendi insanların da gözlerine batmağa başlar. Birbirinden ayrı, birbirine karşı görüşlerde olanlar bile, toplumlarının geriliğini farketmede, belirtmede birleşirler. Sebepler, çareler üzerinde anlaşamazlar, olsun; sonuç, durum üzerinde birleşiyorlar ya, bu da bir adım, toplum için bir kazançtır.

Biz, yeniden böyle bir noktaya varmış gibiyiz. Birbirinden ayrı, birbirine karşı görüşlerdeki yazarlarımızı bile, son zamanlarda, geriliğimizi belirtmede birleşiyorlar. Birçokları arasından, örneğin -yaş sırasıyla- Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Fahri Rıfkı Atay, Peyami Safa, Oktay Rifat. Forum'un geçen sayısında çıkan başyazıda da bu konu, en ehemmiyetli meselemiz, "milli beka meselesi" olarak ele alınmıştır.

Gerçi, geriliğimizin şuuruna yeni varmadığımız, iki yüzyıla yakın bir zamandan beri bunun farkında olduğumuz söylenebilir. Batılılaşma hareketine girişmek, "Türkiye'yi Batı toplumları hizasına ulaştıracağız" demek, geriliğimizi kabul etmek değil de nedir? denebilir.

Evet ama, geriliğimizin şuurunu taşımamız hiç bir zaman devamlı olmadı. İslahat, Tanzimat, birinci ikinci Meşrutiyetler, Cumhuriyet, Demokrasi : her devirde, ilk hızla atılan adımların sevinci coşkunluğu, telaşı arasında bu gerçeği unuttuk. Geriliğimizden söz açmanın suç, "kökü dışarda"lık, dünyada bir eşi bulunmayan üstün, hatta insan-üstü bir ırk, bir millet olduğumuzu, Batı toplumlarının çürüdüğünü, çökmekte olduğunu söylemenin vatanperverliğin yeter delili sayıldığı zamanlar oldu. Dünya olaylarının, ya da iç politikamızdaki eldeştirmelerden her seferinde hemen sonra uğradığımız hayal kırıklıklarının bizleri uyardığı anlarda da, yani zaman zaman, kendimize gelerek bir bize, bir de dünyaya baktık. Gördük ki, büyük çoğunluğumuzun bunca çilesi bahasına, endüstride, tarımda, ulaştırmada öğretim ve eğitim gibi çeşitli alanlarda bir hayli adım atmışız; ama ileri toplumlara yaklaşmak şöyle dursun, her alanda onlardan daha da uzaklaşmışız. Çünkü, dünya, durup bizi beklememiş; yürümüş, koşmuş, gitmiş.

Gene bir yandan dünya olaylarının, bir yandan da iç politikamızdaki son eldeği-

şiminden kısa bir zaman sonra uğradığımız yeni hayal kırıklığının, kırılganlık etkisiyle olacak, şimdi bir daha kendimize gelmiş gibiyiz.

Geriliğimizden söz açan yazarlarımız içinde, bunu en açık, kesin, acı bir dille söyleyeni, öyle sanıyorum ki, Peyami Safa. Yazarın bu konuda, okuyucuyu umutsuzluğa kaptıracak derecede kötümser olduğunu hemen belirttim. Ama, meselemiz, bu değil, geriliğimizin sebepleri. Yazar, Milliyet gazetesinin 22 Eylül sayısında çıkan "Evet o kadar geriyiz!" başlıklı yazısına:

"Geride bir milletin çocuğu olduğumu bilmek ağırıma gidiyor. Fakat bu hakikati kendimden ve başkalarından gizlemek de ağırıma gidiyor."

diye başlıyor. Geceleyin yaktığımız elektrikten tutun da okuduğumuz gazeteyi basan makineye kadar, kullandığımız, faydalandığımız ne varsa -kendi deyimleriyle- yüzde doksan dokuzunun Türk olmadığını söylüyor. Odalarımızdaki eşya için :

"Belki odada Türk olan bir tek şey vardır, o da ayak altındadır: Türk halısı;"

diyor. Dünyün bizim kadar geri toplumları ile toplumumuzu kıyaslayarak:

"Dünkü çobanlarımız Yugoslavyada motor, Bulgaristan'da telefon yapıyorlar, biz yapamayız. Küçük cep fenerlerinin elektrik pilini bile yapamayız. Bunların icadı şöyle dursun, imali bile elimizden gelmez. O kadar geriyiz."

diyor.

Yazar, Milliyet gazetesinin 17 Eylül sayısındaki yazısında da aynı konu üzerinde durmuş. Sebeplere de dokunacaktı gibi bir hali var yazının:

"İki asra yakın bir tarih içinde, Avrupa medeniyetinin eşliğindeyiz. Anahtar arıyoruz. "Gülhane hattı" kapıyı açamadı, Meşrutiyet anahtarı da açamadı. Cumhuriyet, şapka, lâtın harfi, İsviçre Medeni Kanunu, gibi Avrupa rejim, muâşeret ve mevzuatının aynen kabulü de kâfi gelmedi. Daima bir şey eksik ki o şey anahtarın ta kendisidir. Nedir o şey? Nedir o şeyler?"

deniyor. Sebeplere gelindi artık, o şeyin, o şeylerin ne olduğunu, neler olduğunu öğreneceğiz diye sevinirsiniz. Gelinmi-

yor, sevinciniz boşa çıkıyor. Çünkü yazar şöyle devam etmiş:

"Kafa dersiniz, hakikata yaklaşır gibi olursunuz; "Teknik" dersiniz. "Teşkilât" dersiniz, "Demokrasi" dersiniz, hakikata yaklaşır gibi olursunuz. "Adalet", Ahlâk", "Din" veya "Müsbet ilim" dersiniz, yine öyle. Fakat meselenin köküne doğru biraz derinleşince, görürsünüz ki, bütün bunlar, eksik olan şeyin kendisi değil, neticeleridir."

Beklemekten vaz mı geçseniz, "o şeyin kendisi" de söylenecek elbet, diye biraz daha mı bekleseniz? kestiremiyorsunuz. Yazar, yeniden geriliğimize dönüyor:

"Nemiz eksik ki, Almanya'nın on senede yaptığını biz yüzlerce senede başaramamışızdır; güzel inkılaplarımıza rağmen, mevzuat, teşkilât, idare sistemi ve çalışma metodu olarak hâlâ çöküntü devrindeki Osmanlı İmparatorluğunun devamı halinde kalmışızdır."

diye, geriliklerimizi saymaya devam ediyor. Birden, bir "çünkü" ile yeniden umuda düşüyorsunuz. "Çünkü" diye başlayan bir cümle, sebep, yahut sebepler söylenmeden bitemez, diyorsunuz.

"Çünkü biz ortaçağ nominalizminden kalma bir alışkanlıkla kelimelere fazla inanıyoruz. İnkılap kelimesinin her şeyi değiştirebileceğini, inkılap nutuklarının bizi Batı seviyesine yükseltebileceğini, demokrasi kelimesinin bize hürriyet, adalet, muşavat getireceğini sanıyoruz ve Batıdan hep kelime, kelime, kelime ithal ediyoruz. Bu mefhumların delalet ettikleri gerçekleri daha evvel ithal ettikten sonra isimlendirmek lâzım geldiğini düşünmüyoruz. Avrupa medeniyetinin kapısını açmak için bulduğumuz sihirli anahtar kelimedir."

denildiğini görünce, gene umudunuz kırılıyor. Demek geriliğimizin sebebi, Batıdan önce gerçekleri getirip sonra kelimelerini alacağımız yerde, gerçekler bırakarak kelimeleri ithal etmemiz imiş, diyorsunuz. Gözünüz tutmuyor tabii bu sebebi. Ne kelimeler, ne de gerçekler dövizle alınıp satılmıyor ki, Batı bizi kandırsın, içi boş kelime kutuları yollasın. Demek kabahat bizde, sebep de bizde! Nedir bu sebep? diye düşünürsünüz. Yazarında gözü tutmamış. Nihayet bir adım atıyor:

"Avrupa'da bu kelimelerin kendisinden evvel realiteleri vardır ve bunlar, bu realiteler her Avrupa memleketinin kendi tarihinden doğmuştur."

diyor. Her Avrupa memleketinin kendi tarihinden doğan realiteler! Meselenin çözümlmesine doğru, gerçekten, çok ehemmiyetli bir adım. Ama, o kadar soyut ki. Nedir bu realiteler? Bu kadarıyla kalınsa "realite" de, kelimeden başka ne ki? İstersek "gerçek" diyelim, hatta bu güzelim öztürkçe kelimeyi beğenmeyenleri se-

vindirmek için "geeniyet" diyelim, aynı şey. Yazardan bu gerçeklerin neler olduğunu, bizim gerçeklerimizin neler olduğunu söylemesini, bunları birbirleriyle karşılaştırmasını bekliyorsunuz. Söylemiyor:

"Problemi buraya kadar getirdikten sonra hal çareleri değişir. Asıl inkılâp buradadır ve bu ayran çok su kaldırır."

diyip bırakıyor. Problem "realite" kelimesinden başka nereye geldi ki hal çarelerine geçelim? Yazarın, ilkin üzerinde durduğumuz yazısının bir parçasını hatırlıyorsunuz:

"Sakin bana "Niçin?" diye sormayın. Beş on cilt kitapta ancak hülâsa edilebilecek bir cevabı iki satırla istemiş olursunuz, ki bu da bir geriliktir! Bu kitaplar yazılmaz, çünkü okunmaz. Bu da bir geriliktir. Geriliğin sebebini bilmemek gerilik, öğrenmek istememek de geriliğin geriliğidir."

Demek bütün engel, okunacağı bilince yazılacak o beş on cilt kitabın okunmaması ihtimali! Okunsa yazılacak, yazılsa sebebler öğrenilecek, öğrenilince de çareler araştırılacak. Pekiyi ama, memleketimizde kitap hiç de mi okunmuyor? Böylesine ehemmiyetli bir meselede aydınlanmak için beş on cilt kitap okuyacak beş on kişimiz olsun çıkmaz mı? Türkiye'nin geriliğinin gerçek sebeblerini bilen beş on Türk daha, bu da büyük bir kazanç değil midir? Hem neden beş on cilt şart olsun? Koskoca dünya tarihini Batıda bir cilde sığdıyorlar. Hiç de gerilik olmuyor. Diyelim ki beş on cilt şart. Yazılsa okunmayacak. Bugün okunmazsa, ileride okunur elbet. Yazardan da günah gitmiş olur. Çocuklarımız, torunlarımız, söylemiş ama dinlememişler, dinleselerdi geri kalmazlardı, derler.

Geriliğimizin sebebini bilmemek gerilik! Yazarın bilmediği söylenemez. Yazılsa kaç ciltte özetlenebileceğini bile biliyor. Okuyucuya da, ne yapalım bilmiyoruz, geriyiz, demek düşün. Öğrenmek istememek de geriliğin geriliği! Bu kadarına kimse katlanmaz artık, evet gerinin gerisiyiz, diye cevap vermez. Öğrenmek istiyoruz da öğretmek istemiyorsunuz, der.

Yazar, yukarıya aldığımız sözlerine söyle devam ederek yazısını da tamamlıyor:

"..Fakat bunlardan daha müthiş bir gerilik vardır: Geriliğimize inanmamak. İşte o zaman tam felç halidir ve ileri doğru tek adım atmamız imkânını ortadan kaldırır... Bu son felâketi önlemek için tekrarlıyorum: Geriyiz, geriyiz, geriyiz. Bunu kabul ettikten sonra, ilkokul öğretmeni gibi kendi kendimize ve birbirimize vereceğimiz baş öğüt şudur Çalış! Üç defa: Çalış! Çalış! Çalış!"

Son zamanlarda, geriliğimize inanmayan kalmadığına göre, iş bu kadarıyla bi-

tiyorsa, felâket ihtimali de yok demektir. "Çalış!" öğüdüne gelince; çalışmıyor mu ahali, kan ter içinde? Gene de üç defa, yüz defa kendi kendimize birbirimize çalış, diye haykıralım. Yüz üç defa da "Çalışalım!" cevabını verelim. Pekiyi, ne çalışalım? neye çalışalım? nasıl çalışalım? Geriliğimizin sebebi, yoksa tenbelliğimiz mi? Milliyet gazetesinin 24 Eylül sayısında yayımlanan "Geriliğimize konan yanlış teşhisler" başlıklı yazısında bu soruyu cevaplandırmış yazar:

"Geriliğimizin sebebi tenbellik değildir. Unesco mütehassıslarının iş randımanı üzerine incelemeleri de göstermiştir ki, kötü çalışma şartları içinde en çalışkan işçi tembel, iyi çalışma şartları içinde en tembel işçi çalışkan olur. Tenbellik sosyal şartların neticesidir." diyor. Geriliğimizin sebebi demek tenbellik değil. O halde bir de boş yere haykırıp niye yorulalım?

Kısa aralıklarla yayımlanan üç yazısından anlaşılıyor ki yazar, geriliğimizin sebeplerini bilmekte, fakat bunları söylememektedir. Bu yüzden de üzülüyor. İçi rahat değil. Şimdi sözünü ettiğim 24 Eylül tarihli yazısında bir başka yoldan yürümeği denemiş. Geriliğimizin gerçek sebeplerinin neler olamayacağını birer birer anlatıyor. Geriliğimizin sebebi hür-

riyetsizlik, müslümanlık, müsbet ilim zihniyetinden mahrum oluşumuz, tenbellik, cahillik, bir Asya devleti oluşumuz olmadığını söylüyor. Kanaatimce biri haric, bunların inandırıcı delillerini de vermiş. Müsbet ilim zihniyeti hakkında:

"Geriliğimizin sebebi müsbet ilim zihniyetinden mahrum oluşumuz değildir. Müsbet ilimlerde geriyiz de mânevi ilimlerde ileri miyiz? Fizikte ne isek, metafizikte de oyuz."

diyor, ki bu noktada yazardan ayrılıyor. Önce, öbür noktalardaki, örneğin tenbellik hakkındaki delilleri gibi inandırıcı değil. Geriliğimizin sebebi metafizik olabilir, buna bağlı olarak fizikte de geri oluruz. Ama, asıl bu olmaz. Olsaydı, yazar, geriliğimizin delilleri olarak saydıkları arasında, geceleyin yakıtığımız elektrikten tutun da okuduğumuz gazeteyi basan makineye, "mevzuat" tan tutun da yeni idare sistemine, yeni çalışma metoduna kadar bütün saydıkları arasında bir tanecik olsun metafiziğe giren bir delil katabilirdi. Bu, çok ehemmiyetli ama ayrı bir mesele. Yazarın önünde sonunda vardığı noktalar, tarihsel gerçekler, sosyal şartlar! Bu noktalara gelince duruyor, ötesine gitmiyor. İşe metafiziğin karışması ihtimali; bulunduğuna göre, böylesi belki de daha hayırlı.

- Her nevi Banka muamelâtı
 - Tasarruf hesap sahiplerine her çekilişte
 - . Apartman dairesi
 - . Zengin para ikramiyeleri
- A Y R I C A**
- İratlı, Sigortalı, İkramiyeli tasarruf hesap sahiplerine

- . Kaydı hayat şartile 100 liraya kadar aylık gelir
- . Ücretsiz Hayat ve Kaza sigortaları
- . Her 200 hesapta 1 hesaba 50.000 Lira

**İRATLI, SİGORTALI, İKRAMİYELİ
TASARRUF HESAPLARIMIZ
İSTİKBALİNİZİN EMNİYETİDİR**
Her yüz liraya bir kur'a numarası
Bankamız Hizmetinize Amadedir.

**TÜRKİYE KREDİ
BANKASI**

NEUTRA ANKARA'DA

Dr. Şevki VANLI

Erzurum Atatürk Üniversitesi, proje müsabakası jürisine başkanlık etmek üzere memleketimize gelmiş olan Amerikalı tanınmış mimar Richard Neutra'nın, evvelâ kendisinden sonra da konferansından bahsedelim.

Neutra, Viyanada 1892 de doğmuştur. Birinci Cihan Harbinden sonra İsviçre ve Almanyada mimar olarak çalışmıştır. Kendisinden birkaç yaş büyük Walter Gropius'un Bauhaus mektebinde, fonksiyonlizmin ilk talebelerinden olmuş; sonra da Mendelsondan bir projenin, kâğıt üzerine geçmeden tahayyüldeki inkişafının ehemmiyetini öğrenmiş ve bu mimarın devamlı uzun-pencerelerini sevmiştir. Sonra da A. B. Devletlerine giderek bir sene Frank Lloyd Wright'ın yanında çalışarak, tabiat insan ve mimarının münasebetlerini, organik mimarî teorisini öğrendikten sonra Cenubi Kaliforniyada mükemmel bir büro açmıştır. Mimar bir taraftan modern mimarının ateşli müdafaasına katılırken, diğer taraftan da Amerikan sinema aleminin zenginlerinden müşteri edinerek zarif eserler vermiş, zamanımızın bellibaşlı mimarları arasına girmiştir. Teori sahibi Gropius, Le Corbusier ve Wright'tan sonraki, Mies Van der Rohe, Mendelson, Asplund, Aalto gibi mimarının önderleri arasındadır.

Neutra, tekniğe çok ehemmiyet vermiştir; onun daha 8-10 yaşlarında iken bir uçan makine icat ettiğini söylerler. İnşaatlarında Amerikan sanayiinin -aliminyum gibi- en ileri mamullerini ilk olarak kullanmış ve hattâ onun kullanış tarzı sanayiciler tarafından örnek olarak alınmıştır. Eserleri gayrimuntazam Kaliforniya tabiatı içinde hareketli fakat muntazamdır. Kendisine has burjuvalığı ile -başkaları aristokratlığı diyorlar- çok şık ve kibar görünüşlü, ince ruhlı, hafif eserler vermiş ve bunları büyük bir itina ve teknik mükemmeliyetle inşa etmiştir. Bu eserler -ekseriya villalar- Kaliforniya tabiatı ile kontrast yaparak onun rüstikliğini daha çok belirtmektedirler. O da Wright gibi insanın ancak tabiat içinde, müstakil bir evde yaşadığı takdirde mes'ut olabileceğine inanmıştır. Yalnız onun evin içinde yaşanmasını istediği hayat ve evi inşa etme tarzı başkadır. Wright, içerde tabiatı devam ettirirken ve evin bulunduğu arsanın etrafından toplanan tabii malzemeyi, tabiatın bir parçasıymış gibi inşa ederken, Neutra içeriği istediği gibi yapıyor, yalnız dışarı ile içerisi arasında devamlılığı temin etmek için en ileri tekniğin imkân verdiği kadar şeffaflık veriyor ve tamamiyle inorganik malzeme kullanarak tabiatın içine belki

de onu güzelleştirecek değişik bir parça oturtuyor. Onun bu şık burjuvalığı içinde, hacimlerin ve inşaat elemanlarının tekrarı ile elde ettiği armoni, şimdiye kadar hiçbir mimar tarafından erişilmemiş tatlı bir sükûnete maliktir.

Neutra'nın cumartesi günü Nafia Ve Neutra'nın cumartesi günü Bayındırlık Bakanlığının bir salonunda yaptığı projeksiyonlu konuşmanın enteresan tarafı, aşırı intizamla intizamsızlığın tenkidi oldu.

Perdeye Mies Van der Rohe'nin son senelerde A. B. Devletlerinde inşa ettiği bir büro binası aksettirildi. Bu, dört cephesi de bir dikdörtgen olan dikey, pek çok katlı bir bina idi ve bütün cephe ve katlarında oda ünitesi tekrarlanıyordu. Neutra, binanın her cephesinin ayrı güneş şartlarına maruz kalmasına rağmen her tarafına aynı pencere sisteminin tatbik edilmiş olmasını; muazzam bir binanın hacmine ve cephesine hareket vermek için muhakkak ki birçok sebeplerin eksik olmadığını, buna rağmen inatçı bir nizamın herşeye hükmettiğini izah etti. Van der Rohe, bir aks ünitesinin kristalize olmasından meydana gelen muntazam tek hacimle tatmin olmuştu.

Perdeye, Le Corbusier'in bir sene evvel biten kilisesinden bir detay aksettirildi. İntizamsızlık barizdi yalnız plâstik kıymetler aranmış, statik nizam tamamen ihmale uğradığı gibi mimari rasyonel nizam da yoktu. Aynı şeyler yine Le Corbusier'in Marsilyadaki Unité D'abitationenunun terasındaki çocuk ve spor tesislerinde de görülüyordu. Yine plastik çalışmalarla karşı karşıyaydık. Bu endişe bazı ihmellere sebep olmuştu, çocukların merdivenlerinin korkuluksuz olması gibi. Neutra, Le Corbusier'in bütün eserlerini yerinde tarifler yaparak inşa ettirdiğini anlattı.

Sıra, ahşabı kullanma tarzına yenilikler getiren Alvar Aalto'ya gelmişti. Finlandiya'daki evinin bir detayı üzerinde, onun herhangi bir ihtiyaç karşılığı olmayan virtuoizmini gördük. Hele bir İspanyol mimarı yaptığı bir stadyumun giriş kapısında, aslında olmayan fakat betonarme bünyenin statik ihtiyacı tesirini bırakan hatları sonradan rabisle üzeri sıvanmış kareli telle yaparak ve lüzumsuz birçok renkler kullanarak ciddiyetten çok uzaklaşmıştı.

Nihayet, son zamanlarda çoktan hakettiği namı kazanan İtalyan mühendisi Pier Luigi Nervi'nin Torino'daki sergi sarayının şahane örtüsü üzerinde konuştu. Betonarme bünyenin, statik imkânlarını bilirdiğini hakiki fantezi ile yoğurarak mimari plastik kıymetlere nasıl eriştiğine bir defa daha şahit olduk.

Neutra'yı hayretle dinledim. Neutra son harpten sonra Orta Avrupa'da ve bilhassa İtalya'da gelişen, Wright'ın Wisconsin çayırlarında yetmişmiş romantik teorilerini elle tutulur hale getiren düşünüşü tanıtmaktaydı, hatta müdafaasını yapıyordu. Bu, belki de herkeze bilinen, bi-

nada hiçbir şeyin güzellik icabı yapılması, fakat fonksiyon, statik ve organik icapların güzelliğe varması meselesi son senelerde Amerika'da epeyce ihmale uğramaktadır. Bir egzantriklik, mübalağalı nizam veya nizamsızlıkla herşeyin yerini almaktayken, Neutra bundan uzak kalabilmişti.

Mimar belki de bilmediğimiz hiçbirşey söylemedi. Fakat hakikati dinlemek zevkli oluyor. Hele bizde kimse mimari mevzuda birşey söylemek edîşesi duymadığı için.

TİYATRO

FİNTEN

Perihan ÇAMBEL

D. H. Lawrence adında bir yazar, 1928 de şu tez romanile dikkati çekti: Lady Chatterley'in Aşığı. Bunun kadar az eser gürlüğü koparmıştır. Sebep eserin, her zihni tenbihe zihni reaksiyonlarla cevap vermeye kendini terbiye etmiş olan Batı dünyasında yayımlanmasıydı. Konu şu idi: Bir aristokratın karısı, zevci tarafından tatmin olamayınca, kocasının adamlarından birini seviyordu. Hemen çoğu erkek olan tenkitçiler, kadının sadece cinsiyet davası üzerinde durdular. Cemiyet, yazarı ayıpladı, ve roman, müstehcen damgası ile, bazı memleketlerde yasak edildi. "Lady Chatterley'in Aşığı, böyle bir mevzuu, Freud'un tesirile, ilk defa ele alan bir eser olarak kabul edildi.

1896-87 de Abdülhak Hamit, "Finten" adlı piyesile hemen aynı konuyu, hem de Freud ve Lawrence aydınların malı olmadan yıllar önce, inceleyerek şuuraltının korkunç derinliklerine inmisti. Bu mevzu asla Shakespeare'den alınma değildi. Şairin önsözüne göre: "... mehazim, Londra'da geçen hayatım, şühudümse kendi müşahadatımdır."

Zengin bir kadın olan Finten, adap cenderesine isyan eder, Davalacro adlı Hintli uşağını sever. Tabiat Finteni, ona korkunç bir çocuk vermekle bizzat cezalandırır. Finten'in ruh reaksiyonlarının ona verdirdiği kararlarla, kendisi, kocası, ucube çocuğu ve Davalacro felâketlere sürüklenirler. Eser, birbirlerine bağlı ruh ve cinsiyet çatışmalarının tüyler ürpertici havası içinde sona erer.

Bu mevsim kapılarını bu sanılandan daha derin ve orijinal eserle açan Devlet Tiyatrosundaki metin, Muhip Dranas'ın sahneye yeniden tatbik için yaptığı başarılı bir adaptasyondur.

"Finten" eser olarak edebiyatımıza yenilikler katmış mıdır, ve sahneye konulmuş mu, sorularına müspet cevap vereceğiz. Hamit, Divan edebiyatının tesirinden adeta azade kalarak bize form, muhteva ve mana itibarile Batı düşünüşünü getirmiştir. Üslubu, Osmanlıca olmakla beraber, bazan da şaşılacak dere-

cede yeni, ve edebî olmakla beraber sade ve tabii olabiliyordu. "Finten" de geçen bazı sahneler, Shakespeare'den daha çok, İngiliz cemiyetinin Oscar Wilde tarafından hicivlenmesini hatırlatır. Ancak Wilde'in piyesleri "Finten" den bir kaç yıl sonra yayımlandığı için, bu hicivleme ve günün salon dilile mükâleme yazma önceliği Hamit'te kalıyor. Bu, Hamit'in önsözünden de sarahatle beliriyor. Zengin bir sosyete kadınının hem de Hintli uşağını sevmesi gibi ancak Freud'dan sonra tahlil konusu olmuş bir probleme el atmakla, şairimizin bir mütefekkir ve tahlilci olarak değeri tebeyyün ediyor.

"Finten", rejisörü Canova ve dekoratörü Damrau büyük başarı kazandılar. Sahneye konuş umumiyetle renkli, kibar olduğu kadar hareketli ve eserin ruhuna uygundu. Dekorlar, elbiseler titizlikle seçilmişti. Yalnız gemi sahnesinde acaba sahne asansörlerinden niçin faydalanılmadı? Geminin statikliği, Davalacro'nun meşhur monoloğu ve fırtına ile garip bir tezat halindeydi. Kamaranın kesiti de tatmin edici değildi.

Başarının bağında güpbesiz Yıldız Akçan geliyordu. Amerika'da olgunlaştığı, hareketlerinde bale derslerinin tesiri sezilen Yıldız Akçan, şuuraltı hayatının korkunçluklarını aksettirmesini bilen, ilgi çekici bir Finten yarattı. Yıldız Akçan, artık, sesine dikkat etmek gartile, Lady Macbeth'i oynayabileceğini gösterdi. Nuri Altınok, Davalacroyu alışkanlığın verdiği rahatlıkla oynadı, fakat kendisinden daha çok derinlik beklenirdi. Serap Sezer, Werther varî bir ızdırıp içindeki veremliyi oldukça iyi temsil etti. Onun da ruhen derinleşmeye ihtiyacı vardır. Nermin Akagündüz kibar Lady Dick'i iyi yaşattı. Gökçen Hıdır, şimdiye kadar en iyi rolünü oynadı: Memleketimizin yabancıları sayılabilen, Batının âdap cenderesinde henüz tamperamanı boğulmamış canlı, aristokrat genç kadın tipini hareketleri ve nefis binici kıyafetiyle mükemmelen canlandırdı. İyi bir sanatkâr olarak görmeye alıştığımız Muzaffer Gökmen uşak rolünde Finten'in cezasını belirten yükünü kusursuz olarak taşıdı.

Zikredilecek son nokta, belki de Amerika'dan yeni dönen Nihat Akçan'ın rejî asistanlığıyla elde edilen bir merhale idi: Temsil sonu selâmlar oldukça güzel ve disiplinli idi, mutad veçhile rastgele ve kaidesiz değildi. Gerçekten seyircilere selâmın iyice prova edilmişliği, artistlerin selâm esnasındaki hareket beraberliği, zerafeti ve kibarlığı bir eserin umumî başarısını estetik bir göz zevki içinde sona erdiren ve çevreleyen önemli faktörlerdir.

ONBEŞ GÜNÜN YAYINLARI

ANSİKLOPEDI :

İSLÂM Ansiklopedisi. 72. Cüz Malazgirt-Mardin. İstanbul 1956 Maarif Vekâleti, 300 kuruş.

Mehmet Zeki PAKALIN: Osmanlı tarih deyimleri ve terimleri sözlüğü. 24. Fasikül. Vâkıf-Züyuf. İstanbul 1956 Maarif Vekâleti. 250 kuruş. (Eserin 3. Cildine ait son fasikül. Eser, tamamlanmıştır.)

TÜRK Ansiklopedisi. 64. Fasikül. Burnham-Buzul. Ankara 1956 Maarif Vekâleti. 200 kuruş. (Bu fasikül ile 8. Cilt tamamlanmıştır.)

İKTİSAT :

İhsan SELHEP: Petrol şirketlerinin mali mükellefiyetleri. Ankara 1956 Balkanlıoğlu Matbaacılık Ltd. Şti. XXIV+235 S. 8° Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukukî Araştırmalar Enstitüsü-New York Üniversitesi Amme İdaresi ve Sosyal Hizmetler Fakültesi. Müşterek Yayınlar Serisi No. 3 (Bibliyografya).

HUKUK :

Prof. Dr. Faruk EREM : Müdafaa mansuriyeti. Ankara 1956 Ajans-Türk Matbaası. 15 S. 2 lira.

EGİTİM :

ÖĞRETİM mesleği Dünya Kongresi çalışmalarını ve öğretim mesleğinin durumu. İstanbul 31 Temmuz - 5 Ağustos 1955. Tercüme, tâdil ve ikmal edenler: Dr. Abdülkadir Karahan - Dr. Selmin Evrim. İstanbul 1956 Türkiye Muallimler Birliği - Türkiye Öğretmen Dernekleri Millî Federasyonu. XVI+223 S.

EDEBİYAT TARİHİ :

Ahmet Hamdi TANPINAR: XIX. Asır Türk edebiyatı tarihi. 1. Cilt. Yeni baştan ele alınmış ve genişletilmiş ikinci baskı. İstanbul 1956 İbrahim Horoz Basımevi. LXVIII+614+7 S. 1890 kuruş. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları: 386.

EDEBİYAT :

Orhan ASENA: Korku. Oyun 5 tablo. Ankara 1956 Güven Basımevi. Matbaası. 99 S. 8° 100 kuruş. Seçilmiş Hikâyeler Dergisi Kitapları. Sayı: 34.

Anatole FRANCE: Edebiyat hayatı. Seçmeler. La vie littéraire. Çeviren: Nebil Otman. Ankara 1956 Maarif Basımevi. 453+III S. 380 kuruş. Dünya Edebiyatından Tercümeler. Fransız Klâsikleri.

Gustav FREYTAG: Gazeteciler. Die Journalisten. Çeviren: Seniha Bedri Göknül. İstanbul 1956 Maarif Matbaası. 153 S. 175 kuruş. Dünya Edebiyatından Tercümeler. Alman Klâsikleri: 59. (Oyun 4 perde).

J. GALSWORTHY: Forsyte ailesinin destanı. Forsyte Saga. II. Mahkeme. In Chancery. Çeviren: Cemal Enisoğlu. Ankara 1956 Maarif Basımevi. 457 S. 400 kuruş. Dünya Edebiyatından Tercümeler. İngiliz Klâsikleri : 59.

Jozef Habib GEREZ : Meyhaneden Çıkan Kral. Şiirler. İstanbul 1956 T. Altın Basımevi. 57. S.

Orhan HANÇERLİOĞLU. Orhan: Kutu içinde. Roman. İstanbul 1956 Varlık Yayınevi. 78 S. 100 kuruş. Varlık Yayınları, Sayı: 439. Varlık Cep Kitapları: 160.

H. W. KATZ: Sonu gelmeyen yol. Roman. Çeviren: Burhan Arpad. İstanbul 1956 Varlık Yayınevi. 200 S. 2 lira. Varlık Yayınları, Sayı: 438. Varlık Büyük Cep Kitapları: 28

Enis Behiç KORYÜREK: Vâridat-ı Süleyman. Çedikçi Süleyman Çelebi ruhundan ilhamlar. İstanbul 1956 Pulhan Matbaası. 125 S. 10 lira. (Renkli başlıklar. Eserin ikinci baskısı. Şiirler.)

André MAUROIS: Patronlar. Bernard Quesney. Roman. Çeviren: Yiğit Okur. İstanbul 1956 Varlık Yayınevi. 136 S. 200 kuruş. Varlık Yayınları, Sayı: 440 Varlık Büyük Cep Kitapları: 29.

BIYOGRAFİ :

Cavit Orhan TÛTENGİL : Ziya Gökalp üzerine notlar. İstanbul 1956 Çeltüt Matbaası. 56 S. 100 kuruş. Türk Sosyoloji Cemiyeti Yayınları; No. 3 (Bibliyografya).

SİYASİ TARİH :

Dr. Şükrü TORUN: Türkiye, İngiltere ve Yunanistan arasında Kıbrıs'ın politik durumu. Doktora tezi. Paris Üniversitesi Hukuk Fakültesi. İstanbul 1956 Sanat Basımevi. 174 S. 750 kuruş. (Bibliyografya).

Derleyen: S. N. Özerdim
(Millî Kütüphane)

Forum'a
Abone
Olunuz

Yüksek Tansiyonun İSTİKBALİNİZİ TEHLİKEYE Düşürmesi İcap etmez.

Senelik muayeneler, doktorunuza yüksek tansiyonu vaktinde teşhis etmek imkânını verir, o zaman tedavi de kolay olur.

40 Yaşında veya daha yaşlı iseniz tansiyonunuzu muayyen fasıllarla kontrol ettirin. Yüksek tansiyon ekseriya orta veya daha ileri yaşlarda görülür ve senelik muayeneler bunun başlangıçta anlaşılmasını mümkün kılar. Zaman zaman baş ağrısı, baş dönmesi, nefes darlığı, yorgunluk duyuyorsanız doktorunuza gitmeyi ihmal etmeyin! Bütün bu haller Yüksek tansiyonun işaretleridir, fakat diğer sebeplerden de ileri gelebilirler. Asıl sebebin ne olduğunu ancak Doktorunuz bilebilir; yalnız o, hakiki rahatsızlığınızı anlayabilecek imkânlarla sahiptir, ve lüzum olan tedaviyi tatbik edebilir.

EĞER TANSİYONUNUZ YÜKSEK İSE

ŞUNLARDAN KAÇININIZ :	ŞUNLARI YAPINIZ :
Çünkü bunlar tansiyonu daha da yükseltir.	Çünkü bunlar tansiyonun düşmesine yardım eder.
Asırı şismenlik.	Sevdiğiniz şeyleri yiyin. Fakat sizin için en iyi olanları seçin ve çok yemeyin.
Asırı bedeni ekzersizler.	Muntazam ekzersizler yapın. Faydelidir fakat aşırı gitmeyin.
Üzüntü, Asab gerginliği.	Sakin yaşamasını öğrenin. Doktorunuzdan bu hususta da istifade edin.

Doktorunuzla birlikte, yüksek tansiyonun hayatınızın düzenini bozmasına mani olabilirsiniz.

Doktorunuz Tansiyonunuzun Yüksek olduğunu Gördüğü takdirde — neler YAPMAMANIZI ve neler YAPABİLECEĞİNİZİ size söyleyecektir. Umumiyetle tavsiye edeceği şey «mutedil bir hayat sürmektir.» Aşırı yemek, aşırı bedeni faaliyet, üzüntü ve asab gerginliği yüksek tansiyonu daha da yükseltir. Size, «daha sakin» bir hayat sürmenizi tavsiye ettiği takdirde, ona uyun. Unutmayın ki, tavsiyelerini ihmal ederseniz, yüksek tansiyon, kalpte, böbreklerde, damarlar ve beyinizde ciddi arızalar tevliid edebilir. Kendisiyle iş birliği yaptığınız takdirde, Doktorunuz bunlardan sizi koruyabilir.

Muntazam ve itidalli bir yaşama tarzı tansiyon yüksekliğini önlemek hususunda çok müessirdir.

Doktorunuza yardım ettiğiniz takdirde — bir çok faydalı ve müsmir yıllara sahip olabilirsiniz. İlaçlar, yiyecekler ve cerrahi hakkında bilgileri sayısında doktorunuz, yüksek tansiyonu önlemek ve ihtilâtlarla mücadelede çok şeyler başaracak vaziyettedir. Kendisine siz de yardım ediniz. İşinizde kendinizi zorlamadan çalışmayı, istirahat etmeyi öğreniniz. Ruhî heyecanlardan kabil olduğu kadar kaçınınız. Makul bir şekilde yiyiniz, muntazam ekzersizler yapınız ve bol uyuyunuz. Durumunuzu merak etmeyiniz. Makul bir şekilde hareket ederseniz, yüksek tansiyonunuza rağmen uzun, mes'ud ve cazip bir hayat sürebilirsiniz.

• Bu, en mühim sağlık konularına dair hazırlanmış yazılardan bir tanesidir. Bu yazılarda, doktorunuzla tam işbirliğinin, sağlığını korumakla kalmayıp; uzun ve sıhhatli bir ömür sürmenizi de nasıl mümkün kılabileceğinizi göreceksiniz.

SQUIBB
İLAÇLARI
1858 DENBERİ

geçen yıl zarfında
**HER AY
2 YENİ ŞUBE**

1955'te Türkiye İş Bankasının 24 yeni şube ve Ajansı halkımızın hizmetine girmiştir. Halen memleketimizin muhtelif bölgelerindeki İş Bankası adedi 189'a yükselmiş bulunuyor. Bu şube ve ajanslardan herhangi birine müracaat ederek açtıracağınız en az 150 liralık bir hesapla 1956 yılı çekilişlerine katılabilirsiniz. 1956'da Türkiye İş Bankası 1.750.000 lira tutarında ikramiye dağıtıyor.

TÜRKİYE **BANKASI**
paranızın... istikbalinizin emniyeti

Sahip ve Yazı İşleri Müdürü
Nilüfer YALÇIN
Sekreter
Orhan BALI
İdarehane: Büyük Han: 55 - Yenisehir - Ankara, Tel: 27531
Haberleşme Adresi: Posta Kutusu
131, Ankara
Dizildiği ve Basıldığı Yer: Yeni
Matbaa Denizciler Cad. - Ankara

T. C.

ZİRAAT BANKASI

Yurt içinde 532 Şube ve Ajansı, dünyanın her tarafındaki muhabirlerle sayın müşterilerinin emrindedir.

Vadeli, vadesiz tasarruf hesapları
1956 ikramiye tutarı

2.000.000 Liradır.

Bu Zengin Plânda
Gayrimenkuller, dolgun para ikramiyeleri, eşya, traktörler, ziraat aletleri bulunmaktadır.

1956 YILINDA

750.000 LİRA

Tutarında çeşitli ikramiyeler

**AKBANK'IN MÜŞTERİLERİNE
YENİ HİZMETİ**

**YÜZ EVLER
MAHALLESİ**

Hesabınızdaki paranın her 150 lirası için ayrı bir kura numarası

AKBANK